

*Всеукраїнська громадська організація "Українська спілка
військовослужбовців"*

УКРАЇНА-НАТО В ЗАПИТАННЯХ І ВІДПОВІДЯХ

**Черкаси
"Відлуння-Плюс"
2006**

ББК 66.4 (0)

Авторський колектив: Абрамов В.І, доктор філософських наук, професор; Деменко О.Ф., кандидат політичних наук; Демчук П.О., кандидат філософських наук, доцент; Казенко П.В., кандидат філософських наук, доцент; Калениченко Р.А., кандидат психологічних наук, доцент; Коряк В.І, кандидат історичних наук, доцент; Куцак В.М., кандидат філософських наук, доцент; Мачульський Б.Г., кандидат філософських наук, доцент; Пашинський В.Й.; Пошедін О.І., кандидат історичних наук, доцент; Скворцов В.В.; Соколов С.В., кандидат філософських наук, доцент; Яковлев Б.С., кандидат філософських наук, доцент.

Під загальною редакцією кандидата історичних наук, доцента Пошедіна О.І.

УКРАЇНА-НАТО В ЗАПИТАННЯХ І ВІДПОВІДЯХ.

Науково-популярне видання / "Відлуння-Плюс". - Черкаси: 2006. - 56 с.
ISBN 966-693-155-9

Підготовлене колективом авторів видання є актуальним з огляду на недостатню поінформованість суспільства з проблем євроатлантичної інтеграції України і необхідності реалізації положень Універсалу Національної Єдності.

В популярній формі викладені принципові питання щодо сутності НАТО як міжнародної організації, історичних умов її виникнення, стратегії, принципів функціонування та трансформації відповідно до вимог часу. Дається характеристика етапів розвитку відносин між Україною і НАТО, напрямків взаємовигідної співпраці та її перспектив.

Публікація видання здійснена за підтримки Міністерства закордонних справ України.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією Міністерства закордонних справ України та Уряду України.

ББК 66.4 (0)

ISBN 966-693-155-9

© Авторський колектив:
Абрамов В.І., Деменко О.Ф., Демчук П.О.,
Казенко П.В., Калениченко Р.А., Коряк
В.І., Куцак В.М., Мачульський Б.Г.,
Пашинський В.Й., Пошедін О.І., Скворцов
В.В., Соколов С.В., Яковлев Б.С.

ЗМІСТ

I. Виникнення й еволюція НАТО

1. Що спонукало країни Заходу до утворення Організації Північноатлантичного договору?
2. У чому суть Північноатлантичного договору?
3. На яких принципах будується політика євроатлантичної безпеки на платформі НАТО?
4. У чому сутність і зміст принципу безпеки на основі співробітництва?
5. Чому НАТО не припинила свого функціонування після розпаду Організації Варшавського договору?
6. Які основні положення Стратегічної концепції НАТО?
7. У чому полягають відмінності між НАТО та ЄС як міжнародних міжурядових організацій?

II. Структура та основи функціонування НАТО

1. Що становить собою структура управління Альянсом і як там приймаються рішення?
2. Чи має НАТО власні збройні сили?
3. Як можна охарактеризувати витрати на оборону в країнах НАТО і Альянсу в цілому?
4. Що становлять собою РСАП і ПЗМ, створені з ініціативи НАТО?
5. Чи залучається НАТО до компанії у Афганістані?
6. Яка позиція НАТО стосовно Іраку?
7. Як можна охарактеризувати відносини між НАТО та Росією?
8. Що спонукало НАТО втрутитися в югославські події 1999 р.?

III. Взаємовідносини України з НАТО

1. Чи може Україна стати членом НАТО відповідно до чинного національного законодавства?
2. Чи вигідно Україні бути нейтральною державою?
3. Які переваги отримає Україна після вступу до НАТО?
4. Які основні етапи розвитку взаємовідносин між Україною і НАТО?
5. У чому полягає сутність і зміст Інтенсифікованого діалогу між Україною і НАТО?
6. Чи співпрацює Україна з НАТО в цивільних галузях?
7. Які перспективи українського оборонно-промислового комплексу з набуттям членства в НАТО?
8. Що може становити собою фінансово-економічна складова членства України в НАТО?
9. Які критерії членства в НАТО?
10. Які основні етапи повинна пройти країна-претендент для набуття повноправного членства в НАТО?

I. Виникнення й еволюція НАТО

1. Що спонукало країни Заходу до утворення Організації Північноатлантичного договору?

Щоб з'ясувати причини виникнення НАТО, слід проаналізувати характер міжнародних відносин і насамперед відносини між союзниками по антигітлерівській коаліції після закінчення Другої світової війни.

Загальною характерною ознакою того періоду стали взаємна недовіра й підозрілість у відносинах, в основі яких було два фактори:

- Червона Армія перебувала в центрі Європи;
- монополія США на атомну зброю.

Негативний характер у відносинах посилювався значними розбіжностями в соціально-політичному ладі, в системі цінностей і ідеології СРСР того часу з одного боку й Заходу – з іншого, а також намаганням сталінського керівництва встановити контроль над країнами Східної Європи.

Суттєвими подіями, що зумовили стан «холодної війни» були такі:

а) Конфлікт навколо Ірану. На територію цієї країни тимчасово, на початку війни, було введено радянські, британські й американські війська, щоб запобігти фашистській агресії. Відповідно до угоди, після війни британські й американські війська залишили Іран. Радянський уряд не тільки не зробив аналогічних кроків, але й увів додаткові частини армії з метою отримати права на північні території Ірану, де більшість становили азербайджанці. Виникає гостра міжнародна криза, яку розглядали в Раді Безпеки ООН. Наштовхуючись на рішучий опір, Сталін відступив - «іранську кризу» було завершено в травні 1946 року.

У розпал цієї кризи У. Черчілль виступив зі звинуваченнями на адресу Москви («фултонська промова») й закликав протидіяти поширенню її влади й комуністичних доктрин шляхом створення загальноєвропейської єдності.

б) Підтримка сталінським керівництвом комуністів Греції, які розв'язали громадянську війну в країні після того, як більшість громадян проголосувало на референдумі за збереження монархії (вересень 1946 року). Допомогу повстанцям було спрямовано через Югославію й Болгарію.

8 березня 1947 року президент США Г. Трумен звернувся до Конгресу з проханням виділити 400 млн. доларів на допомогу Греції. Доктрина Трумена оголошувала підтримку з боку США «вільних народів» і підкреслювала нову глобальну роль США в протидії Радянському Союзу й комунізму.

в) Відмова СРСР від участі в плані Маршала стала ще одним кроком на шляху до розколу Європи. Запропонований США план економічної допомоги потерпілим від війни країнам Європи кредитами й товарами сприяв подоланню післявоєнної економічної кризи й був підтриманий західноєвропейськими країнами. СРСР відмовився від участі в плані Маршала й змусив прийняти таке ж рішення Албанію, Болгарію, Угорщину, Польщу, Румунію, Фінляндію, Чехословаччину і Югославію.

г) Прихід комуністів до влади в Чехословаччині (лютий 1948 року), де вони не мали більшості. Цей факт став причиною зростання страху перед комунізмом і прагнення дати йому відсіч.

У березні 1948 року в Брюсселі почалися переговори п'яти держав (Великобританії, Франції, Бельгії, Нідерландів, Люксембургу) про Західноєвропейський союз, взаємодопомогу й протидію агресії. 17 березня 1948 року було підписано «Договір про економічне, соціальне й культурне співробітництво і колективну самооборону» (Брюссельський договір).

д) Останньою краплею в загостренні відносин СРСР з країнами Заходу стала блокада Західного Берліну радянською стороною (літо 1948 року) як протидія намірам створити Західнонімецький уряд і поширити його вплив на Західний Берлін. Це привело до напруги в Європі й навіть можливості збройного конфлікту. США не тільки організували повітряний міст для доставки в Західний Берлін товарів, алей перекинули в Англію 60 важких

бомбардувальників, здатних нести ядерну зброю, привели в готовність стратегічну авіацію. У травні 1949 року блокаду Берліну було знято. Ця криза показала, що обидві сторони прагнули уникнути військового конфлікту. Разом з тим, вона стала важливим етапом на шляху розколу Німеччини. У травні 1949 року на території радянської окупаційної зони було проголошено створення Німецької Демократичної Республіки, у вересні того ж року - створено Федеративну Республіку Німеччини (три західні окупаційні зони, які перебували під контролем Великобританії, США і Франції).

Наслідком цих подій стало створення у квітні 1949 року Північноатлантичного Альянсу - НАТО (Організації Північноатлантичного договору). Одразу після підписання Брюссельського договору керівники Великобританії і Франції виступили за створення широкого військово-політичного союзу західних держав, зміцнення співробітництва у військовій сфері між Старим і Новим світом. Переговори велися з липня 1948 до лютого 1949 року. 18 березня 1949 року текст Північноатлантичного договору було опубліковано.

Урочиста церемонія підписання договору відбулася 4 квітня 1949 року у Вашингтоні за участю 12 держав: Бельгії, Великобританії, Данії, Ісландії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Канади, Норвегії, Португалії, США, Франції. У 1952 році до договору приєдналися Греція й Туреччина, в 1955 - Федеративна Республіка Німеччина, а в 1982 - Іспанія.

2. У чому суть Північноатлантичного договору?

Північноатлантичний договір був підписаний у Вашингтоні 4 квітня 1949 року, згідно з яким утворився альянс з 10 європейських і 2 північноамериканських незалежних держав з метою взаємної оборони. Ще 14 європейських держав приєдналися до договору в період між 1952 - 2004 роками.

Сам по собі договір є звичайним документом. Він починається з короткої преамбули, з якої стає зрозуміло, що договір складено в дусі Статуту ООН і фактично бере свою легітимність від цієї організації. Інша частина тексту складається з 14 статей, які встановлюють суттєві зобов'язання, що покладаються на країни-члени, як по відношенню одна до одної, так по відношенню до Альянсу в цілому.

Деякі статті заслуговують на особливу увагу.

Стаття 3 є базисом для колективного оборонного формування. В ній зазначено, що країни-члени Альянсу мають підтримувати й розвивати свої оборонні можливості, як індивідуально, так і колективно.

Стаття 4 забезпечує базу для консультацій між країнами-членами в будь-який момент, коли яка-небудь з них відчуватиме, що їй загрожує небезпека. У цій же статті підкреслено фундаментальну можливість широкомасштабного консультаційного процесу, що відбувається в межах Альянсу.

Стаття 5 стосується особливого підтвердження права на індивідуальну або колективну самооборону, як це оговорено в статті 51 Статуту ООН. Вона визначає, що країни, які підписують Північноатлантичний договір, погоджуються, що озброєна атака або напад на одну або кількох з цих країн буде вважатися нападом на всі ці країни.

Статтю 9 було присвячено заснуванню Північноатлантичної Ради, як єдиного офіційного органу, створюваного в межах договору. Вона висуває перед Радою завдання по створенню підзвітних органів, які можуть бути необхідні з метою виконання завдань договору. Сьогодні структура комітетів і управлінь або агенцій, які послідовно створювалися Радою за підтримки міжнародних цивільних і військових компонентів, і є тим, що стало називатися організацією Північноатлантичного договору.

У інших статтях договору кожна країна-член НАТО бере на себе особливі зобов'язання щодо оборони та безпеки. Жодне з цих зобов'язань не впливає на їхні права й обов'язки, окреслені Статутом ООН.

Північноатлантичний договір з 1949 року продовжує гарантувати безпеку своїм країнам-членам. Багато інших європейських країн не безпосередньо, однак також виграли від системи безпеки, запровадженої Альянсом. Після закінчення холодної війни, Альянс не лише привітав нових членів, а й реорганізував себе так, щоб інші країни могли брати активну участь у його діяльності. Вся Європа безпосередньо виграє від підвищення стабільності й взаємної довіри, яка

створюється таким чином.

НАТО орієнтується на безпеку в майбутньому. Про це свідчить створення Ради Євроатлантичного Партнерства й програми «Партнерство заради миру». Альянс є єдиною міжнародною організацією, яка має необхідні сили та засоби не тільки для підтримання безпеки, а й організації колективної оборони в інтересах збереження миру. Щоб бути готовою до виконання аналогічних завдань у майбутньому, НАТО трансформувала свої політичні й військові структури, адаптуючи їх до миротворчої діяльності та завдань щодо врегулювання криз.

3. На яких принципах будується політика євроатлантичної безпеки на платформі НАТО?

Логіка співробітництва у сфері регіональної безпеки досить чітка: об'єднуючи належним чином ресурси, країни з однаковими підходами можуть ефективніше зміцнювати свою власну безпеку.

У військовому плані співробітництво збільшує потенціал збройних сил кожної з таких країн.

З політичного погляду співробітництво у сфері безпеки є завершальним етапом у зміцненні довіри й безпеки, бо таке співробітництво потребує прозорості, координації та взаємної довіри.

Досвід НАТО свідчить, що регіональне співробітництво не замінює інші види співробітництва, а доповнює їх. Кожна країна може бути учасником декількох систем безпеки, не ставлячи під ризик жодну з них. За приклад можна навести співробітництво в аерокосмічній оборонній сфері між Канадою та США або власне європейську систему безпеки й оборони.

Зараз НАТО залишається потужною міжнародною структурою, здатною реально гарантувати безпеку своїх членів. Ця організація ще тривалий час лишатиметься найголовнішим чинником безпеки на нашому континенті, навіть після того, як набере сили європейська політика безпеки й оборони.

Чим це обумовлено?

По-перше, в галузі безпеки чітко визначено основні завдання НАТО:

- слугувати основою для гарантування стабільності в усьому євроатлантичному регіоні;
- забезпечувати форум для проведення консультацій з питань безпеки;
- здійснювати стримування та захист від будь-якої форми агресії стосовно будь-якої з країн-членів Альянсу;
- сприяти ефективному запобіганню конфліктам і брати активну участь у врегулюванні криз;
- сприяти розвитку широкомасштабних партнерських відносин і діалогу з іншими країнами у євроатлантичному регіоні.

По-друге, політика європейської безпеки на платформі Альянсу будується на принципах, які цементують НАТО: ідеологічно-ціннісні принципи, принципи політичної взаємодії і військового будівництва країн-учасниць союзу.

Першу групу принципів, що синтезують ідеологічно-ціннісний вимір - цінності лібералізму, становлять принципи демократії, свободи особистості, верховенства права й свободи торгівлі. Цю групу принципів можна назвати «домінант-принципами», вони створюють підґрунтя для міждержавного діалогу.

Другу групу принципів становлять 10 принципів політичної взаємодії, затверджених Гельсінським Заключним актом Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі (1975 р). Окремі з них дослівно використовують у офіційних документах НАТО: принципи, що проголошують розв'язання міжнародних спорів мирним шляхом, утримання сторін від застосування сили чи загрози силою тощо.

Третя група принципів створює те «загальне», що становить основу політики воєнної безпеки на платформі НАТО:

- визнання Північноатлантичного договору від 1949 року, Стратегічної концепції Альянсу й участь у їх виконанні;
- демократичний і цивільний контроль над збройними силами;
- оптимізація організаційно-штабної структури, бойового та кількісного складу в інтересах її відповідності умовам ведення війн шостого покоління;

- упровадження інформаційних технологій і систем ВТЗ (високоточної зброї);
- стандартизація й оперативна взаємосумісність збройних сил країн-учасниць;
- прозорість військового бюджету тощо.

4. У чому сутність і зміст принципу безпеки на основі співробітництва?

Принципово важливо зауважити, що найвищим пріоритетом усієї системи безпеки НАТО є індивідуальна безпека особистості, реалізація її прав і свобод. При цьому пріоритет безпеки людини й громадянина є домінуючим на всіх рівнях організації і управління: від державних і недержавних інституцій найнижчого національного рівня до найвищих структур міждержавного рівня. Тому найпершою умовою членства в НАТО є внутрішній демократизм суспільства, що гарантує реалізацію індивідуальних прав і свобод людини й громадянина. З іншого боку, реалізувати завдання безпеки можна тільки спільними зусиллями на основі непорушності принципу співробітництва.

У цілому систему безпеки на основі співробітництва можна уявити у вигляді чотирьох концентричних кілець.

Кільце 1. Індивідуальна безпека:

- захищеність життєво важливих інтересів особистості, людини і громадянина;
- невідчужуваність законних прав і свобод людини;
- чітке розмежування державного й приватного життя громадян;
- державний захист приватних інтересів людини і громадянина.

Кільце 2. Колективна безпека:

- відсутність будь-яких територіальних претензій між членами системи безпеки;
- взаємні гарантії зовнішніх умов національної безпеки кожного члена системи безпеки;
- сприяння один одному в розв'язанні внутрішніх проблем національної безпеки.

Кільце 3. Колективна оборона:

- спільний і взаємний захист від зовнішніх загроз і небезпек;
- прийняття та реалізація програм оборони і захисту національного й спільного простору;
- уніфікація систем озброєнь, підготовки й використання військ за призначенням.

Кільце 4. Забезпечення стабільності:

- індивідуальне й колективне співробітництво з країнами, що не є членами НАТО;
- розгортання й реалізація Програми «Партнерство заради миру»;
- розблокування конфліктних ситуацій у прилеглих до Альянсу географічних зонах;
- розширення сфер і зони впливу за межами євроатлантичного простору;
- допомога кандидатам на вступ до Альянсу.

Таким чином, безпека на основі співробітництва, як провідний принцип життєдіяльності НАТО, маючи за мету забезпечення індивідуальної безпеки кожної окремої людини і громадянина своїх країн, робить привабливим членство в Альянсі для народів інших країн. З іншого боку, високі стандарти життя в країнах НАТО сприяють прискореному розвитку тих країн, які ставлять за мету вступ до Альянсу. Тому курс України на євроатлантичну інтеграцію повинен сприяти не тільки забезпеченню її національної безпеки, а й становленню якісно нового вищого рівня життя громадян України.

5. Чому НАТО не припинила свого функціонування після розпаду Організації Варшавського договору?

На початку 1990-х років організація Варшавського договору була розформована, а Радянський Союз розпався. Після зникнення традиційних суперників деякі політичні діячі вважали, що також зникне потреба в існуванні НАТО й що майбутні витрати на створення оборонних систем і капіталовкладення у військові сили мають бути значно зменшені.

Однак, незабаром стало очевидним, що попри зникнення прямої воєнної загрози внаслідок закінчення холодної війни, зросла нестабільність у деяких регіонах Європи й Близького Сходу. Події у Перській затоці, низка регіональних конфліктів, які часто підігрівалися етнічною та релігійною напруженістю, спалахнули на території колишньої Югославії та в деяких областях колишнього Радянського Союзу й загрожували поширитися. Країни-члени НАТО швидко

дійшли висновку, що їхні зобов'язання щодо колективної системи безпеки й співробітництва, реалізовані в межах НАТО, продовжують залишатися найкращою гарантією їх безпеки.

Крім цього, хоч можливість військового втручання вважається незначною, для розв'язання нових складних проблем, таких як етнічні конфлікти, протидія тероризму, зміцнення стабільності й безпеки в новій Європі, могли знадобитися нові форми політичного та військового співробітництва. Маючи на меті такі завдання, НАТО протягом останніх років перетворилося з виключно міцного союзу з колективною відповідальністю за оборону його членів на центр партнерства між народами, які співпрацюють заради поширення зони безпеки.

Починаючи з 1990 року, встановилися регулярні контакти НАТО з колишніми країнами-членами Варшавського договору та новими незалежними республіками колишнього Радянського Союзу. Спочатку через заснування Ради Північноатлантичного співробітництва, яку згодом було перейменовано на Раду Євроатлантичного партнерства, а потім через програму «Партнерство заради миру». Подальші важливі кроки було зроблено з прийняттям до НАТО нових членів, а також у сфері розвитку співробітництва з Росією та Україною.

У відповідь на новий стан безпеки у Європі НАТО також зазнало процесу радикальних внутрішніх змін. Зокрема, в НАТО було розпочато перебудову військових структур і збройних сил Альянсу з метою їх пристосування до подолання кризових ситуацій, проведення миротворчих операцій та операцій з підтримки миру в співробітництві з новими країнами-партнерами.

НАТО проводить складні операції з підтримки миру в Афганістані та Косово. Відповідальність за проведення операцій з підтримки миру в Боснії та Герцеговині, а також у Македонії, було передано Європейському Союзу.

Крім цього, НАТО здійснює низку інших операцій, серед них:

- операція «Активні зусилля», в рамках якої кораблі НАТО патрулюють Середземноморський регіон, наглядаючи за судноплавством і забезпечуючи супровід невійськових суден протокою Гібралтар для захисту від терористичних нападів;
- на саміті у Стамбулі (червень 2004 року) Глави країн-членів НАТО та їхніх урядів домовилися допомагати Іраку готувати сили безпеки країни;
- у квітні 2005 року НАТО погодилося підтримати Африканський Союз у значному розширенні миротворчої місії в Дарфурі для припинення насильства в регіоні;
- 11 жовтня 2005 року НАТО прийняло рішення щодо надання допомоги для подолання наслідків землетрусу в Кашмірі підрозділами спеціалістів з Сил реагування НАТО (1 лютого 2006 року гуманітарну операцію НАТО в Пакистані було завершено).

6. Які основні положення Стратегічної концепції НАТО?

Вашингтонський саміт (1999 р.) Північноатлантичного Альянсу затвердив «Стратегічну концепцію Альянсу».

Сучасна Стратегічна концепція Альянсу (1999 р.) є безпосередньою спадкоємницею Нової стратегічної концепції (1991 р.). Тому політика Альянсу сьогодні, як і в 90-ті роки, базується на трьох основних елементах: діалозі, співпраці й підтриманні колективної оборонної спроможності. Військовий вимір Альянсу залишається невід'ємним чинником досягнення цілей НАТО. Він продовжує віддзеркалювати низку фундаментальних і непорушних принципів:

- Альянс є виключно оборонним за своєю метою;
- безпека є неподільною. Напад на одного члена Альянсу є нападом на всіх. Присутність північноамериканських сил у Європі і їх готовність їй допомогти залишаються життєво необхідними для європейської безпеки, яка нерозривно пов'язана з безпекою Північної Америки;
- політика безпеки НАТО ґрунтується на колективній обороні, що включає інтегровану військову структуру, а також відповідні угоди співпраці та координації між країнами-членами Альянсу;
- утримання необхідного балансу ядерних і звичайних сил у Європі залишатиметься необхідним у передбачуваному майбутньому.

У цілому, за умов, що змінюються і впливають на безпеку Європи, сили країн НАТО адаптуються до нової стратегічної обстановки й стають меншими, але гнучкішими.

Якщо аналізувати вихідні позиції Стратегічної концепції Альянсу, з якою НАТО вступає в XXI століття, то в основному і головному вони залишаються незмінними й не зачіпають жодного принципового положення Договору 1949 року. Тому, напевно, доцільно звернути увагу на той факт, що всі трансформації Альянсу та його Стратегічних концепцій не можна розглядати як трансформацію сутності самої його природи, а тільки як пристосування до нових умов.

На цей факт доцільно звернути увагу насамперед тому, що багато людей на пострадянському просторі вважають, що після розпаду СРСР і Варшавського Договору Північноатлантичний союз з «поганого», «агресивного» перетворився на «доброго», «миролюбного». Справа в тому, що «агресивність» НАТО в усі часи існувала тільки у свідомості радянських людей, а не насправді. Війни, що велися США чи Великобританією, - це їхні національні війни, а не війни Альянсу. Так само як афганська війна була війною СРСР, а не Організації Варшавського договору. Крім цього, Альянс протягом свого існування забезпечував мир і злагоду між своїми членами й ніколи не втручався силою в їхні внутрішні справи.

З іншого боку, треба реалістично ставитися до того, що НАТО не є добродійною організацією чи установою, а військово-політичним союзом безпеки й оборони. Тобто, якщо залишатися на позиціях реалізму, то треба усвідомлювати й сприймати (або не сприймати) те, що вищими цінностями Альянсу є мир і безпека та надійний захист і оборона країн-членів організації Північноатлантичного договору.

Це однозначно зафіксовано й у новій Стратегічній концепції Альянсу (1999 р.), яка «віддзеркалює незмінну мету Альянсу та його основні завдання в галузі безпеки, визначає головні характеристики нового простору безпеки та складові широкого підходу Альянсу до питань безпеки, окреслює провідні напрями подальшої адаптації його збройних сил».

За своєю структурою (вступ і 4 частини) Стратегічна концепція Альянсу представляє виважений, логічно послідовний документ, який у якісно нових умовах обґрунтовує стратегічні цілі Організації, визначені в базовому Договорі 1949 р.

Проаналізуємо деякі принципові позиції в стратегії НАТО.

У «Вступі» констатовано, що:

- протягом 40-а років холодної війни НАТО успішно забезпечувало свободу держав-членів Альянсу й запобігало війні в Європі;
- загрози холодної війни поступилися новим перспективам, але останні десять років були позначені виникненням нових ризиків, що загрожують євроатлантичному миру, безпеці й стабільності;
- Альянс має забезпечувати колективну оборону й посилювати трансатлантичний зв'язок, зберігати політичну волю та військові засоби, необхідні для виконання всього спектра місій;
- стратегічна мета Альянсу залишається незмінною, а розширюється тільки просторові характеристики й умови розв'язання питань євроатлантичної безпеки.

Частина I. «Мета і завдання Альянсу». Обґрунтовує положення про те, що:

- основна й незмінна мета НАТО, визначена у Вашингтонському договорі, полягає в тому, щоб захищати свободу й безпеку всіх членів Альянсу за допомогою політичних і військових засобів;
- Альянс уособлює трансатлантичний зв'язок, який міцно поєднує безпеку Північної Америки з безпекою Європи;
- основоположним керівним принципом діяльності Альянсу є спільне зобов'язання суверенних держав і їхнє співробітництво в гарантуванні неподільної безпеки всіх членів НАТО;
- Альянс не ставить собі за мету забезпечувати переваги миру й безпеки тільки для своїх членів, а прагне створити сприятливі умови для розвитку партнерства, співпраці та діалогу з іншими державами, що поділяють його політичні цілі;
- для досягнення своєї головної мети Альянс виконує такі основні завдання в галузі безпеки:

а) Безпека: гарантує одну з найголовніших передумов стабільного середовища безпеки євроатлантичного регіону, що ґрунтується на розвитку демократичних інститутів і зобов'язанні мирного вирішення конфліктів, аби жодна країна не могла вдаватися до залякувань або примусу іншою шляхом погрози силою або її застосування;

б) Консультації: виконує функції головного трансатлантичного форуму для консультацій між членами Альянсу з будь-яких питань, а також для необхідної координації зусиль у галузях, що становлять спільний інтерес;

в) Стимування й оборона: стримує та захищає від будь-якої загрози агресії проти кожної з держав НАТО;

г) Врегулювання кризових ситуацій: зберігає готовність діяти в конкретних ситуаціях відповідно до рішення, що приймається консенсусом, з метою ефективного запобігання конфлікту та брати активну участь у врегулюванні кризових ситуацій;

д) Партнерство: розвиває широкомасштабні програми партнерства, співпраці та діалогу з іншими країнами євроатлантичного регіону з метою посилення прозорості, взаємної довіри й спроможності діяти разом з країнами Альянсу.

Чітке визначення мети й завдань прийнятне для найширшого загалу як у країнах Альянсу, так і за його межами. Суттєвим є те, що завдання діяльності спрямовані не «проти когось», а «за себе». Тобто, ознайомившись тільки з першою частиною Стратегічної концепції Альянсу, розуміємо, що він діє виключно в межах чинного міжнародного права щодо індивідуальної і колективної безпеки й оборони.

Частина II. «Підхід до безпеки у XXI столітті». На XXI століття Альянсом вироблено ширший підхід до безпеки, який враховує важливість політичних, економічних, соціальних і екологічних чинників на додаток до незамінного оборонного виміру. Розширення підходу до проблем безпеки полягає і в тому, що розбудова європейської архітектури безпеки є справою не тільки Альянсу, а й інших європейських і євроатлантичних організацій, які підсилюють одна одну, але провідна роль залишається за Північноатлантичним альянсом.

Альянс прагне зберегти мир і зміцнити безпеку й стабільність євроатлантичного регіону шляхом:

а) збереження трансатлантичного зв'язку, відданості йому та справі колективної оборони як обов'язковій умові збереження довіри до Альянсу, безпеки й стабільності євроатлантичного регіону;

б) забезпечення адекватного військового потенціалу й чітко визначеної готовності до колективних дій у спільній обороні;

в) розвитку власне європейської системи безпеки й оборони в межах НАТО, тісної співпраці між НАТО та ЗЄС;

г) запобігання конфліктам у співпраці з іншими організаціями, подолання криз і сприяння їх ефективному врегулюванню, використання всього потенціалу партнерства, співпраці та діалогу;

д) партнерства, співпраці та діалогу з країнами-членами Альянсу, подолання розколів і незгоди, що можуть зумовити нестабільність і конфлікти;

е) удосконалення механізму й ефективності діяльності Ради євроатлантичного партнерства;

є) розширення й удосконалення діяльності у форматі НАТО - Україна, НАТО — Російська Федерація та Середземноморського діалогу;

ж) розширення кількості членів Альянсу за рахунок тих країн, які бажають і можуть взяти на себе відповідальність і зобов'язання членів Альянсу;

з) удосконалення контролю над озброєнням, роззброєння та нерозповсюдження зброї масового знищення.

Така сутність широкого підходу до проблем безпеки й оборони Альянсу в XXI столітті та шляхи подальшого вдосконалення його діяльності.

7. У чому полягають відмінності між НАТО та ЄС як міжнародних міжурядових організацій?

НАТО - це військово-політичний союз держав, головним завданням якого є захист свободи й безпеки його членів у Європі та Північній Америці відповідно до принципів Статуту ООН. Для досягнення цієї мети Альянс використовує як свій політичний вплив, так і військову потужність, залежно від характеру проблем безпеки, що постають перед державами-членами НАТО. Відповідно до змін, що відбулися в стратегічному середовищі, змінилися й засоби

реагування НАТО на нові проблеми безпеки. Нині Альянс забезпечує стабільність у євроатлантичній зоні й продовжує трансформуватися з метою адекватного реагування поза межами його традиційної зони відповідальності на нові ризики й загрози, такі як тероризм і проблеми в галузі безпеки, що виникають у країнах, які зазнали кризи державної влади.

В основі діяльності НАТО лежить принцип: безпека кожної країни-члена залежить від загальної безпеки всіх країн Альянсу. Якщо існує загроза безпеці однієї з країн, це не може не впливати на безпеку інших. Це означає, що кожна країна-член бере на себе зобов'язання перед іншими дотримуватися цього принципу, поділяти як ризики та відповідальність, так і переваги колективної оборони. Кожна країна залишається незалежною й зберігає право приймати свої рішення, але спільне планування та розподіл ресурсів дозволяють забезпечити значно вищий рівень колективної безпеки, ніж той, якого кожна країна могла б досягти окремо. Це залишається засадничим принципом співпраці країн НАТО в галузі безпеки.

Європейський Союз — це регіональне об'єднання європейських держав, створене з метою подальшого поліпшення співпраці між народами Європи та підвищення її ролі на міжнародній арені. Євросоюз - це, насамперед, об'єднання, яке адекватно відображає рівень досягнутої економічної інтеграції.

Місце, яке займає ЄС сьогодні у сфері міжнародних економічних відносин, його роль у світовій політиці, значні соціально-економічні досягнення свідчать про ефективність обраної західними європейцями політичної філософії, а також стратегії, механізмів і методів інтеграції. Досвід ЄС підтверджує, що рух до об'єднаної Європи міг бути лише поетапним - від простих, секторальних форм регіональної інтеграції до складніших і широкомасштабніших: від Митного союзу й спільного ринку товарів - до єдиного внутрішнього ринку з вільним рухом товарів, послуг, капіталу, осіб, потім — до єдиного валютного союзу й запровадження єдиної європейської валюти, й лише на завершальному етапі - до політичного союзу.

Економічна інтеграція - рушійна сила процесу об'єднання Європи. Вона не є самоціллю, однак найбільше відповідає повсякчасним потребам країн-учасниць і їхнього населення. У ході будівництва об'єднаної Європи сформовано унікальну інституціональну систему, яка не має аналогів у історії. Її призначення - врахування й узгодження в процесі розробки та прийняття рішень інтересів не лише окремих держав ЄС, а й регіонів, а також різних соціальних груп. Особливість інституціональної системи полягає в тому, що вона має частково наднаціональний, частково міждержавний характер і характеризується високим рівнем правового регулювання. У 2000 році Єворада поставила нове стратегічне завдання на наступне десятиріччя: перетворити економіку ЄС у найбільш конкурентоздатну й динамічну економіку у світі, здатну до стійкого зростання в умовах збільшення кількості та якості робочих місць і посилення соціального згуртування. Нова генеральна стратегія ЄС включає формування європейського науково-дослідницького та інформаційного простору, розробку програм формування інфраструктури у сфері наукових знань, стимулювання інноваційної діяльності й структурної реформи економіки, модернізацію системи освіти, модернізацію європейської соціальної моделі, криза якої супроводжується прогресуючим старінням населення.

Перед європейцями стоїть дилема: як водночас суттєво підвищити конкурентоздатність економіки ЄС і зберегти європейські цінності соціальної солідарності. У відповідь на це Євросоюз поставив за мету прискорення економічного розвитку, заснованого на знаннях інвестування в людський капітал, модернізацію держави загального добробуту.

Разом з тим необхідно підкреслити, що членами НАТО і членами ЄС є практично одні й ті ж країни, перед якими виникли практично одні й ті ж проблеми, які можна розв'язати тільки зберігаючи єдність. Єдність ЄС і НАТО забезпечується:

- стабільністю інститутів, що є гарантами демократії, верховенства права, прав людини й поваги та захисту прав меншин;
- широким консенсусом щодо основ економічної політики;
- відсутністю територіальних претензій між країнами-членами обох організацій;
- відданістю принципу співробітництва в забезпеченні національної і колективної безпеки;
- схильністю до компромісів і пошуку консенсусу в розв'язанні проблем і протиріч;
- взаємною повагою до національних інтересів кожної країни-члена НАТО та Євросоюзу.

Ефективні робочі відносини, співробітництво між ЄС та НАТО мають вирішальне значення для успішного врегулювання кризових ситуацій не тільки в Європі, а й за її межами.

II. Структура та основи функціонування НАТО

1. Що становить собою структура управління Альянсом і як там приймають рішення?

Найважливішим політичним органом НАТО, який має повноваження приймати рішення є Північноатлантична Рада (ПАР). До її складу входять представники всіх країн-членів. Засідання ради проводять не рідше ніж раз на тиждень («постійна рада»). Кожна країна представлена постійним представником у ранзі посла. Йому допомагає делегація (політичний і військовий персонал). При необхідності розгляду особливо важливих питань засідання проводять на рівні глав держав і урядів (саміти НАТО). Повноваження ПАР визначені безпосередньо в Північноатлантичному договорі (ст. 9).

ПАР приймає декларації і комюніке, у яких пояснюються політика й рішення Альянсу. Вона має повноваження створювати підпорядковані органи. За період функціонування Альянсу було створено багато комітетів і груп на підтримку роботи Ради або для відповідальної роботи в окремих галузях (оборонне планування, ядерне планування, військові справи тощо).

Усі члени Альянсу мають однакові права під час обговорення питань у Раді. Рішення приймають тільки за спільної згоди (консенсусом). Головує на засіданнях, здебільшого, Генеральний секретар НАТО.

Двічі на рік ПАР проводить засідання на рівні міністрів закордонних справ держав-членів Альянсу. В цьому випадку головують по черзі представники всіх країн. Таким чином, ПАР становить собою форум для проведення консультацій між державами-членами НАТО з усіх питань щодо їхньої безпеки й колективної оборони і є найвищим органом який ухвалює рішення.

Комітет оборонного планування складається з постійних представників. Не рідше ніж двічі на рік його засідання проходять на рівні міністрів оборони. Сфера його діяльності - оборонні питання та справи стосовно колективного планування оборони. У комітеті представлено всі держави-члени Альянсу за винятком Франції, яка вийшла з військової організації НАТО у 1967 році.

Група ядерного планування - це орган, який готує пропозиції щодо ядерної політики. В її діяльності беруть участь міністри оборони держав-членів, які обговорюють конкретні питання, пов'язані з ядерною зброєю (розгортання, безпека, контроль, нерозповсюдження тощо). Забезпечує роботу цього органу штабна група, яка засідає один раз на тиждень. Комітети НАТО допомагають у роботі вищим керівним органам Альянсу. Вони приймають рішення або формулюють рекомендації вищим органам на основі обміну інформацією і консультацій між представниками кожної з держав-членів НАТО. Рішення ніколи не приймаються шляхом голосування чи на підставі більшості, а тільки через консенсус.

Генеральний секретар - міжнародна посадова особа НАТО найвищого рівня. Його повноваження:

- є Головою ПАР, Комітету оборонного планування й групи ядерного планування та інших вищих комітетів;
- є Головою Ради Євроатлантичного партнерства, співголовою Постійної спільної ради НАТО - Росія та комісії НАТО - Україна;
- керує процесом консультацій і прийняття рішень у Альянсі;
- керує роботою міжнародного секретаріату;
- є головним речником Альянсу в зовнішніх відносинах, у контактах з урядами держав-членів НАТО і партнерів та представниками ЗМІ.

Міжнародний секретаріат - забезпечує роботу ПАР і підпорядкованих їй комітетів. Співробітниками цього органу є громадяни держав-членів Альянсу.

Міжнародний секретаріат має низку відділів (оборонне планування, політичних справ, науки і екології та інше), а також Канцелярію Генерального секретаря. Його зусилля спрямовано на підготовку зустрічей, консультацій, досягнення консенсусу та прийняття й виконання рішень.

2. Чи має НАТО власні збройні сили?

НАТО не має власних збройних сил. Більшість сил, наданих у розпорядження НАТО, весь

час залишаються під національним командуванням і управлінням, окрім випадків, коли країни-члени НАТО відряджають ці сили для виконання конкретних завдань під проводом НАТО, починаючи від колективної безпеки до нових місій, таких як миротворчість та операції з підтримки миру.

Винятком з цього правила є:

- інтегровані елементи військових штабів НАТО;
 - частини інтегрованої структури протиповітряної оборони (зокрема Сили раннього повітряного попередження і управління);
 - деякі складові системи зв'язку;
 - військово-морські сили постійного базування тощо.
- Політичні та військові структури НАТО забезпечують довготермінове планування, необхідне для того, щоб національні підрозділи були здатними виконувати ці завдання, а також запроваджують організаційні заходи стосовно спільного командування, управління, тренувань і навчань.

Спільні командування - це відповідні командні структури об'єднаних збройних сил Альянсу (ОЗС) зі своїми штабами. Це структури різних рівнів: стратегічного, оперативного, тактичного. До 1999 року таких командувань нараховувалося 65, їх скоротили до 20, а після 2004 року - до 11.

Зараз існує два стратегічних командування:

- стратегічне командування НАТО з операцій зі штабом у м. Монс (Бельгія) - єдиний орган управління з функціями планування операцій;
- стратегічне командування НАТО з трансформації зі штабом у місті Норфолк (США), функції якого полягають у розробці нових засад і бойових статутів, адаптації системи бойової підготовки ОЗС НАТО до нових завдань, вдосконалення форм і способів застосування систем озброєння, поліпшення взаємосумісності національних складових ОЗС НАТО.

На оперативному рівні - два командування об'єднаних сил у м. Неаполь (Італія) і у м. Брюнсум (Нідерланди) та постійний об'єднаний штаб НАТО в м. Лісабон (Португалія).

На тактичному рівні - шість командувань: два в Німеччині й по одному в Іспанії, Туреччині, Італії і Великобританії.

Зміни у військовій структурі є результатом визнання у сучасній стратегічній Концепції (1999 р.) відсутності для НАТО загрози безпосереднього збройного нападу, а також поява нових небезпек за межами зони відповідальності організації. На зміну підготовці збройних сил до статичної оборони у 2002 р. було запропоновано такий підхід до військової структури НАТО, яка була б здатна до врегулювання кризових ситуацій за рахунок посилення її мобільності, потужності, гнучкості, можливості швидкого реагування на небезпеки.

У межах реалізації такого підходу створено Сили реагування НАТО (СРН), повну готовність яких планується забезпечити до жовтня 2006 року. Це оперативно-тактичне з'єднання чисельністю до 22 тисяч осіб, яке складається з чотирьох компонентів: сухопутного (бригадна тактична група чисельністю до 6 тисяч осіб); морського (до 30 різномірних корабельних одиниць і до 30 авіаційних засобів); повітряного (змішане авіаційне з'єднання - 250-300 літаків і вертольотів), а також оперативної групи спеціального призначення - до 1 тисячі осіб. СРН повинні мати здатність швидко розгортатися та діяти в будь-якій точці світу в умовах відсутності тилової підтримки приймаючої сторони.

У всіх компонентах СРН будуть представлені контингенти національних збройних сил країн-членів НАТО з ротацією підрозділів кожні 6 місяців.

Передбачається три варіанти застосування СРН:

- 1) для проведення самостійних операцій щодо:
 - ліквідації наслідків воєнних дій (потоки біженців, гуманітарні кризи тощо);
 - підтримки контртерористичних операцій;
 - посткризового врегулювання й підтримання миру;
 - забезпечення ембарго.
- 2) як «сил попереднього втручання» в межах операцій з примушення до миру;
- 3) розгортання й застосування СРН з метою демонстрації рішучості НАТО щодо зміни небезпечної ситуації.

3. Як можна охарактеризувати витрати на оборону в країнах НАТО і блоку в цілому?

Держави-члени НАТО виділяють необхідні кошти в спільний бюджет Альянсу з метою забезпечення щоденної діяльності, а також ресурси для проведення консультацій, процесу прийняття рішень і подальшого впровадження узгодженої політики та інших заходів. Та частка національних асигнувань на оборону, котру кожна країна-член НАТО вносить у бюджети, якими відає Альянс, становить лише невеликий відсоток її загального військового бюджету. Ці відсотки загалом не перевищують 0,5% загальних витрат на оборону країни.

Скажімо, якщо Польща мала витрати на оборону в 2004 році в розмірі приблизно 4550 млн. доларів (розраховано на основі поточних цін та обмінних курсів), то внесок у спільний бюджет НАТО мав складати приблизно 22, 75 млн. доларів.

Разом з тим, слід зазначити, що за офіційними даними НАТО, загальний річний бюджет Північноатлантичного Альянсу складає більше ніж 1500 млн. доларів. Частка відрахувань залежить як від економічної ситуації в конкретній країні, так і від ступеня участі країн у інтегрованій командній системі. Отже, з погляду сучасних показників відносної економічної потужності, таких як ВВП або купівельна спроможність, формули розподілів внеску не є коректними. Так, наприклад, частка США в бюджеті НАТО складає приблизно 29 відсотків, Німеччини - 23 відсотки, Великобританії - 13 відсотків. На ці три країни-члени НАТО припадає основне фінансове навантаження в бюджеті НАТО.

Управління спільно внесеними фінансовими ресурсами, що перебувають у розпорядженні НАТО, забезпечується через окремі цивільний, військовий і так званий інфраструктурний бюджети, в основі яких лежить узгоджена формула пайової участі у витратах.

Правила й процедури фінансового управління ґрунтуються на принципах відкритості, гнучкості й справедливості. Узгоджена формула розподілу витрат, за якою визначають частку кожної держави, має віддзеркалювати «платоспроможність» кожної країни-члена Альянсу. Однак, цю формулу застосовують на основі не тільки економічних, а й політичних міркувань.

Загальну формулу розподілу внесків вперше було затверджено на початку 50-х років, але з часом вона зазнала змін. Йдеться про те, що цивільний і військовий бюджети, а також витрати на міжнародну військову структуру формуються на формулах, які дещо відрізняються.

Усі держави Альянсу роблять внески у фінансування підрозділів Міжнародного секретаріату, Міжнародного військового штабу та Військового комітету, а також у спільно фінансовані заходи в межах операцій з підтримання миру та Партнерства заради миру. Витрати на інші складові міжнародної військової структури, а також витрати в межах Програми інвестицій в безпеку НАТО розподіляють між різними групами держав-членів Альянсу відповідно до характеру їхньої участі в інтегрованій командній структурі НАТО. Як відомо, не всі держави НАТО, а часом дуже обмежена кількість країн Альянсу, беруть участь у певних видах спільної багатонаціональної діяльності в галузях досліджень, розвитку, виробництва та матеріально-технічного забезпечення. Незважаючи на всі складності щодо визначення частин внеску кожної країни-члена НАТО в бюджет НАТО та зміну умов надання спільного фінансування важливих проектів, основним принципом діяльності Альянсу в цій галузі залишається затвердження спільного фінансування на основі консенсусу.

У чому полягає відмінність різних бюджетів НАТО?

Як було зазначено, в НАТО існує цивільний, військовий і так званий інфраструктурний бюджети. Цивільний бюджет забезпечує поточні витрати на утримання Міжнародного секретаріату штаб-квартири НАТО в Брюсселі, виконання затверджених цивільних програм і заходів, а також витрати на спорудження, утримання й ремонт споруд, заробітну плату персоналу тощо. Загальний обсяг цивільного бюджету становить приблизно десять відсотків від спільного фінансування НАТО та формується переважно з асигнувань, які виділяють міністерства закордонних справ. Цей бюджет затверджують і виконують під наглядом Комітету Цивільного бюджету.

Слід зважити на таку важливу особливість, як оплата праці військових, що служать у штабах НАТО або інших міжнародних штабах. Ці видатки покриває країна, до збройних сил якої належить певна категорія військовослужбовців. Кожна країна-член НАТО утримує власним коштом дипломатичне та військове представництво в штаб-квартирі НАТО. Національні уряди також покривають витрати на утримання різноманітних національних делегацій і військових

місій.

Військовий бюджет забезпечує витрати на утримання міжнародної військової структури - Військового комітету, Міжнародного військового штабу й підпорядкованих йому підрозділів, верховних командувань НАТО, підпорядковану систему командування, управління та інформації тощо. З цього бюджету здійснюють витрати на проведення деяких операцій з підтримання миру та їхнє матеріально-технічне забезпечення. Разом з тим, слід зазначити, що утримання особового складу військ покривається відповідними країнами. Військовий бюджет опікує Комітет військового бюджету, а формують його здебільшого з асигнувань, які виділяють міністерства оборони.

Окремо фінансують Програму інвестицій у безпеку НАТО. Наглядає за цим Комітет з питань інфраструктури НАТО (саме тому цей бюджет інколи називають інфраструктурним). Щорічний обсяг внесків у Програму затверджує Північноатлантична рада. Він досить значний (наприклад, у 2000 році складав 688 мільйонів доларів США).

Цю програму використовують для забезпечення фінансування об'єктів і обладнання: об'єкти Верховних командувань НАТО, аеродроми тощо.

4. Що становлять собою РСАП і ПЗМ, створені з ініціативи НАТО?

Раду євроатлантичного партнерства (РСАП) було створено в 1997 році. Вона стала логічним продовженням процесу діалогу, консультацій, співробітництва й партнерства на регулярній основі між 26 державами-членами НАТО й 20 країнами-партнерами, започаткованого Радою північноатлантичного співробітництва (РПАС) у 1991 році. Робота в її межах покликана зміцнити довіру між державами-учасниками, сприяти ефективному розв'язанню проблем безпеки в регіоні, забезпечити узгоджені позиції у боротьбі з міжнародним тероризмом, контролі за озброєнням і роззброєнням, спільної політики в галузі оборони й економіки.

У межах цієї організації в червні 1998 року було створено Євроатлантичний центр координації заходів з реагування на катастрофи.

Програму «Партнерство заради миру» (ПЗМ) було започатковано на Брюссельському (1994 р.) саміті Північноатлантичної ради як практичний механізм співпраці з метою зміцнення стабільності й безпеки в Європі через реальне партнерство в оборонній сфері на принципах рівності, взаємо вигідності та демократії. ПЗМ суттєво доповнює діалоговий механізм РСАП, зберігаючи власну самобутність. Вона має свої основні елементи й процедури, а стосунки в межах цієї Програми ґрунтуються на двосторонніх відносинах між НАТО і кожною країною, яка приєдналася до ПЗМ.

Структура ПЗМ:

Політико-військовий керівний комітет Партнерства заради миру (PMSC/PfP) - головний робочий орган, який відповідає за виконання програми;

Центр координації партнерства (РСС) - координує спільні військові заходи в межах ПЗМ і здійснює військове планування операцій у рамках Програми.

5. Чи залучається НАТО до компанії у Афганістані?

Щоб зрозуміти причини присутності НАТО в Афганістані, слід згадати події, які передували терористичному нападу на США.

На момент терористичного нападу на США 11 вересня 2001 р. ісламський режим Талібан контролював більшу частину території Афганістану, але ще велися бойові дії малої інтенсивності з афганськими військами Північного альянсу, сформованого в країні.

Ісламський радикал Усама бен Ладен, який брав активну участь у війні в Афганістані, а потім перебував у вимушеній еміграції в Судані, повернувся в 1996 р. до країни та зробив Афганістан базою терористичної організації Аль-Каїда. Між Талібаном та Аль-Каїдою склалися тісні стосунки: таліби надавали Аль-Каїді притулок, а Аль-Каїда — ідеологічну, фінансову та іншу підтримку талібському режиму.

Після терористичних нападів Аль-Каїди на американські посольства на території Африки в 1998 р. Аль-Каїда разом з Талібаном перетворилися на об'єкт зростаючого американського й міжнародного тиску. У відповідь на вибухи 1998 р. США обстріляли крилатими ракетами табори

підготовки терористів Аль-Каїди в Афганістані.

У 1999 р. Рада Безпеки ООН висунула вимогу про видачу Талібаном у судовому порядку Усами бен Ладена, заборонила більшість авіарейсів як до, так і з Афганістану та запровадила економічні санкції проти режиму Талібану. Наприкінці 2000 р. Рада Безпеки заборонила продаж або передачу військової техніки Талібану.

США розглядали можливість допомоги Північному альянсу Афганістану та Росії - його головному закордонному союзнику - в здійсненні наступу на Талібан. За два дні до теракту 11 вересня 2001 р. агенти Аль-Каїди вбили визнаного лідера Північного альянсу А.Ш. Массуда, з чого можна зробити висновок, що напад на США був запланований так, аби він збігався в часі з новим наступом на Північний альянс.

Майже відразу після терористичних актів 11 вересня 2001 р. США та інші країни визначили, що їх імовірним виконавцем є Аль-Каїда. США отримали безпрецедентну міжнародну підтримку. 12 вересня Рада Безпеки ООН одногосно висловила беззастережний осуд терористичних нападів, заявила про рішучий намір «усіма засобами боротися проти загрози міжнародному миру та безпеці, яку становлять терористичні акти», знову підтвердила «невід'ємне право на індивідуальну та колективну самооборону», а також висловила «готовність зробити все необхідне для відповіді на терористичні атаки 11 вересня 2001 р.». Того ж дня Генеральна Асамблея ООН суворо засудила теракти й закликала до міжнародного співробітництва, щоб притягнути зловмисників, організаторів і їхніх спонсорів до відповідальності.

Станом на початок жовтня 2001 р., незважаючи на повторні вимоги з боку міжнародного співтовариства, Талібан не видав ні Усаму бен Ладена, ні інших членів Аль-Каїди. США та Велика Британія почали військову операцію 7 жовтня 2001 року. Свої бойові підрозділи надала також Австралія. Сили повітряної і наземної підтримки надали або пообіцяли Італія, Йорданія, Канада, Нідерланди, Німеччина, Польща, Росія, Франція та Японія. У телевізійному зверненні Президент Дж. Буш сказав, що США почали діяти, оскільки Талібан проігнорував ультиматум про видачу підозрюваних лідерів терористів разом з Усамою бен Ладеном і ліквідацію таборів підготовки терористів. «Жодна з цих вимог не виконана. Тепер Талібан заплатить за це». Офіційним обґрунтуванням правомірності дій США було «застосування невід'ємного права на індивідуальну та колективну самооборону», згідно зі статтею 51 Хартії ООН, з метою «запобігти та відвернути наступні напади на Сполучені Штати». У той час більшість країн повністю схвалила це обґрунтування.

Після повалення режиму талібів на Конференції у Бонні в грудні 2001 року було прийнято рішення про створення Міжнародних сил стабілізації та підтримки.

20 грудня 2001 р. Рада Безпеки ООН дозволила створення Міжнародних сил сприяння безпеці. Операцію здійснюють під командуванням і контролем країн-учасниць, а не ООН. Тому, фактично, вона не є операцією ООН.

У березні 2002 р., визнаючи зростаючу роль ООН у підтримці Тимчасового уряду, Рада Безпеки запровадила нову Місію допомоги ООН у Афганістані. До її функцій належать:

- сприяння національному примиренню;
- підтримка розширення афганської адміністрації;
- допомога в економічній реконструкції і розвитку;
- координація діяльності різноманітних фондів і програм ООН.

У серпні 2003 року НАТО взяла на себе командування цими силами, щоб забезпечити створення умов, за яких Афганістан матиме представницький уряд, а в країні підтримуватиметься мир і безпека. Це стало першою місією в історії НАТО, яку проводили поза межами Євроатлантичного регіону. Спочатку завдання полягало в налагодженні безпеки всередині та навколо Кабулу, тепер місію поширено й на інші регіони країни. Роль Міжнародних сил стабілізації та підтримки у Афганістані:

- допомога Уряду Афганістану та міжнародній спільноті підтримувати безпеку в межах регіону;
- підтримання Уряду країни та сприяння поширенню його впливу на інші регіони країни;
- забезпечення середовища безпеки для проведення вільних і чесних виборів;
- поширення верховенства права та реконструкції країни;
- допомога в створенні структури безпеки країни й сил безпеки Афганістану.

6. Яка позиція НАТО стосовно Іраку?

Міфи, як і будь-які інші ідеологічні конструкції, час від часу потребують підживлення тими чи іншими реальними речами. Це повністю стосується й міфу про агресію, яку здійснив Альянс щодо Іраку. Однак, відомо, що у військовій операції з повалення саддамівського режиму Альянс участі не брав. Проте, береться реальний факт війни в Іраку, а процеси та події фальсифікуються, змішуються з вигадкою та брехнею.

По-перше, міжнародне співтовариство доклало багато зусиль до розв'язання проблеми мирним шляхом.

Намагання подолати іракську кризу за допомогою дипломатичних засобів вичерпали себе. Але коли Сполучені Штати запропонували обговорення резолюції ООН щодо військового втручання, міжнародна спільнота не була одностайною в цьому питанні. Делегації Великобританії і США наполягали на бойовій операції проти Іраку, інші три постійні члени Ради Безпеки — Російська Федерація, Франція й Китай - були проти. Країни противники війни виступали за продовження терміну інспекцій і роботи інспекторів ООН в Іраку. З непостійних членів Ради Безпеки до цієї позиції активно приєдналася Німеччина.

Перед початком бойових дій, за два дні до кінця терміну дії ультиматуму висунутого Іраку, Генеральний Секретар ООН Кофі Аннан здійснив поїздку до цієї країни з метою переконати іракське керівництво виконати всі резолюції ООН щодо роззброєння. З аналогічним закликом звернувся до іракського керівництва президент Ірану Мохамед Хатамі. Однак усі ці спроби виявилися марними.

Альтернативою ведення війни її противники вважали продовження роботи інспекторів ООН з виявлення зброї масового ураження в Іраку та подальшому втіленні положень Резолюції РБ №1441. Франція та Німеччина пропонували також задіяти миротворчий потенціал і забезпечити мирне врегулювання шляхом введення до Іраку підрозділів «блакитних шоломів». Мирні зусилля міжнародної спільноти й окремих держав виявилися недостатньо ефективними і не змогли змінити позицію антиіракської коаліції щодо ведення війни.

По-друге, участь у війні з Іраком брала антиіракська коаліція країн на чолі з США, а Організація Північноатлантичного договору в цій війні не брала участі (всі рішення в Альянсі приймаються консенсусом; у цьому питанні його не було досягнуто).

За час існування коаліційних сил до них входили війська США і ще близько 30 держав.

Антиіракську коаліцію утворила група країн, які об'єдналися для спільних воєнних дій проти Іраку та для надання взаємної військової, ресурсної, політичної підтримки. До неї увійшли: США, Великобританія, Австралія, Данія, Іспанія, Туреччина, Чехія, Польща, Болгарія, Румунія, Латвія, Литва, Естонія, Японія, Албанія, тобто як країни-члени, так і країни, які не входять до Альянсу.

Декілька країн направили до Кувейту підрозділи захисту від зброї масового знищення, зокрема: Німеччина, Чехія, Україна.

Нідерланди були готові надати підтримку воєнній операції, але виступали проти відрядження бойових частин.

Росія, Франція, Німеччина, Китай, Мексика, Чілі, Бразилія, Аргентина, Бельгія, Індія, Австрія, Малайзія, Індонезія, Іран, Пакистан - країни, які засудили війну.

Усі негативні військово-політичні й міжнародно-правові наслідки війни в Іраку не заперечують того об'єктивного факту, що під час неї був розгромлений режим, який перейшов усі межі у стосунках з людством, сусідніми державами й власним народом, і тому - став для всіх неприпустимо небезпечним. Послужний список цього режиму добре відомий: дві війни з Іраном та Кувейтом, що виникли виключно з його вини; виробництво у сфері зброї масового знищення і засобів її поставки; ракетний розстріл Ізраїлю, що не воював з ним; геноцид курдського населення із застосуванням хімічної зброї; геноцид шіїтів; масові політичні репресії і масові страти. Іраку все це коштувало, за різними оцінками, від півтора до двох мільйонів загиблих.

Найвідомішим військовим злочином режиму С. Хусейна стала хімічна атака на захоплене іранськими військами курдське місто Халабджа (240 км на північ від Багдада) 16 березня 1988 р., в якому загинуло не менше 3,2 тис. мирних жителів (називають навіть цифри до 7 тис.). З 1979 р. жертвами репресій стали декілька десятків тисяч людей (за деякими оцінками, до 300 тис. і

навіть до 700 тис), причому зараз ці відомості підтверджуються тисячами трофейних документів колишніх служб безпеки Іраку, а також десятками масових безіменних могил, у тому числі й у сумно знаменитій в'язниці «Абу-Грейб».

По-третє, на сьогодні НАТО дійсно бере участь у операції по забезпеченню стабільності та допомоги Іраку.

28 червня 2004 року на Саміті у Стамбулі Глави країн-членів НАТО та їх Урядів домовилися допомагати Іраку готувати сили безпеки країни. Ця місія НАТО чітко визначена й здійснюється під політичним контролем Північноатлантичної Ради. Управління здійснюється багатонаціональними силами під егідою США. Тренуючи особовий склад іракців і підтримуючи розвиток органів безпеки в країні, НАТО допомагає країні розпочати самостійну підтримку своєї безпеки. Згідно з проханням уряду Іраку під егідою НАТО було розпочато навчальну місію з підготовки військових Іраку, а також створено тренувальний центр для вищих посадовців у сфері безпеки й оборони. Усі країни-члени НАТО роблять свій внесок у допомогу Іраку, здійснюючи це в самій країні чи поза її межами, шляхом надання фінансової допомоги чи обладнання. НАТО здійснює підготовку, оснащення та технічну допомогу, що не є бойовою. НАТО готує старший і середній офіцерський склад іракських збройних сил, що сприятиме створенню офіцерського корпусу, офіцери якого будуть ознайомлені із сучасним військовим управлінням, а також сприятиме впровадженню цінностей, які відповідають демократичному управлінню збройними силами. Альянс також відіграє роль координатора пропозицій з надання обладнання чи підготовки від окремих країн-членів НАТО та країн-партнерів.

7. Як можна охарактеризувати відносини між НАТО та Росією?

НАТО надає великого значення розвитку співпраці з Росією, оскільки її участь є важливою в будівництві всеосяжної системи європейської безпеки.

Виступивши засновницею Ради північноатлантичного співробітництва ще в 1991 році, Росія приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру» 22 червня 1994 р. Під час підписання цієї угоди було заявлено про «проведення широкого інтенсивного діалогу та співробітництва» в декількох сферах, включаючи зустрічі на рівні міністрів, послів, експертів з метою обміну інформацією та проведення консультацій з питань, які становлять спільний інтерес.

Створення Постійної спільної ради Росія-НАТО (ПСР) 1997 р. мало на меті започаткувати форум для проведення регулярних консультацій щодо питань безпеки, які цікавлять обидві сторони.

Постійна спільна Рада НАТО-Росія проводила регулярні засідання на рівні міністрів оборони та закордонних справ двічі на рік і на рівні послів принаймні раз на місяць. Тісне військове співробітництво забезпечено постійними зустрічами начальників генеральних штабів і військових представників.

З метою сприяння співробітництву Росія заснувала постійне дипломатичне представництво при НАТО й Групи взаємодії Міністерства оборони Російської Федерації при двох стратегічних командуваннях НАТО. Інформаційне бюро НАТО в Москві намагається роз'яснити, що становить собою Північноатлантичний союз, і просувати результати партнерства Росія-НАТО, а Військова місія зв'язку допомагає підвищувати транспарентність і координацію з боку військових.

Спільна загроза міжнародного тероризму зумовила нову якість співпраці між НАТО та Росією. Контакти високого рівня між НАТО й Росією після нападів на США 11 вересня 2001 року закінчилися підписанням спільної декларації «Відносини Росія-НАТО: нова якість», яке відбулося на засіданні глав держав і урядів Росії та країн-членів Альянсу в Римі 28 травня 2002 року. Також була створена Рада Росія-НАТО (РРН), яка замінила ПСР Росія-НАТО.

РРН має служити основною структурою й форумом для просування вперед відносин між Росією й НАТО. Діючи за принципом консенсусу, Рада функціонує на основі безперервного політичного діалогу з питань безпеки з метою якнайшвидшого виявлення проблем, які виникають, визначення загальних підходів і проведення спільних операцій - залежно від обставин.

Міністри закордонних справ країн-членів НАТО та Росії ухвалили План дій стосовно

тероризму на засіданні Ради Росія-НАТО, яке відбулося 9 грудня 2004 р. в Брюсселі. Цей план спрямований на вдосконалення здатності Альянсу й Росії діяти як індивідуально, так і спільно для запобігання тероризму, боротьби з терористичною діяльністю та подолання наслідків терактів. Розробляють і постійно аналізують спільну оцінку конкретних терористичних загроз у Євroatлантичному регіоні.

Активізувалося співробітництво між НАТО та Росією в боротьбі з поширенням ядерної, біологічної й хімічної зброї і технологій у галузі балістичних ракет. Готують спільну оцінку глобальних тенденцій у поширенні зброї масового ураження. Вивчають також можливості практичної взаємодії у сфері захисту від хімічних, біологічних, радіологічних і ядерних засобів ураження.

Співробітництво в протиракетній обороні театру воєнних дій (ПРО ТВД) спрямовано на протидію загрози, викликаній поширенням доступності високоточних балістичних ракет. У 2003 році було розпочате дослідження з оцінки можливих рівнів оперативної сумісності систем ПРО ТВД Росії й держав-членів НАТО. Спеціальна робоча група щодо протиракетної оборони театру воєнних дій під егідою Ради Росія-НАТО провела 16-25 жовтня 2006 р. у Москві треті спільні командно-штабні навчання (КШУ) на моделюючій установці, розташованій у Науково-дослідному центрі Міністерства оборони Російської Федерації.

У КШУ взяли участь понад шістдесят фахівців з одинадцяти держав-членів НАТО й вісімдесят - з Російської Федерації.

Ініціатива про повітряний простір - одна з перших великих програм співробітництва, яка була висунута в межах РРН. Основною метою ініціативи є зміцнення співробітництва в керуванні повітряним рухом і повітряним спостереженням. Поряд з прагненням протидіяти загрози можливого використання цивільних літаків у терористичних цілях, основним завданням є підвищення безпеки польотів.

Взаємодія в галузі пошуку й рятування на морі активізувалася після катастрофи в серпні 2000 року російського атомного підводного човна «Курськ». У лютому 2003 року була підписана рамкова угода між Росією й НАТО про рятування екіпажів підводних човнів.

У контексті як антитерористичної боротьби, так і участі в миротворчих операціях одне з центральних місць у співпраці Москви й Брюсселя посідає підвищення оперативної сумісності сил і засобів Росії та НАТО. Щорічно у військовій галузі РРН планує понад 150 спільних заходів — консультації експертів, семінари, науково-практичні конференції, навчання й тренування. Близько третини цих заходів припадає на оперативну сумісність.

Так, у жовтні 2006 р. в Академії Генерального Штабу ЗС РФ був прочитаний курс лекцій з питань оперативної сумісності, на якому обговорювали проблеми глобального тероризму, поширення зброї масового знищення, енергетичну безпеку та захист об'єктів інфраструктури. Однією з найвизначніших подій у взаємному співробітництві стала участь Росії в операції НАТО «Активні зусилля».

Росія — перша з держав, яка, не будучи членом НАТО, взяла участь у «Активних зусиллях». НАТО має намір продовжувати розширювати операцію, залучаючи до неї більше держав, які не є членами Альянсу.

Політичний діалог Росія - НАТО відбувається на високому рівні. Маючи добрі політичні стосунки з членами НАТО - США, Німеччиною, Францією, Угорщиною, Італією та ін., Президент В. Путін під час візиту до Нідерландів у 2005 р. заявив, що НАТО не розглядає Росію як ворожу сторону.

11-26 травня 2006 року в Російській Федерації відбулася низка заходів під загальною назвою «НАТО - Росія: що поєднує нас разом?» або так зване «Ралі НАТО - Росія», яке розпочалося з публічних заходів у Владивостоці. Новосибірськ став другим російським містом, де 12 червня 2006 року відбулися дискусії з проблематики співробітництва НАТО з Росією в науковій сфері під загальною назвою «Рада НАТО - Росія: від «жорстких» до «м'яких» питань безпеки». У заході взяли участь понад 250 студентів, представники місцевої влади, офіційні представники НАТО та працівники консульств Німеччини й Болгарії.

Слід звернути увагу й на співпрацю Росії з НАТО у військово-технічній сфері. Російська Федерація - постійний учасник виставок, які проходять під егідою Альянсу. З метою полегшення доступу на ринки країн-членів НАТО Росія в 2003 році підписала угоду про приєднання до системи кодифікації Альянсу, що має активізувати співпрацю у сфері торгівлі товарами

військового призначення.

Альянс сприяє адаптації до цивільного життя звільнених у запас російських офіцерів. З цією метою на базі Московського державного університету економіки, статистики та інформатики було відкрито Інформаційно-консультаційний і навчальний центр «Росія-НАТО», а потім ще шість філій у інших російських містах. Перепідготовку фінансують за рахунок коштів, які виділяє НАТО. Щорічно ця сума становить близько 400 тис. євро.

Таким чином, стратегічне партнерство Росії та НАТО - яскравий приклад того, як Російська Федерація, незважаючи на певні розбіжності з Альянсом (насамперед у питанні розширення НАТО), реалізує свої національні інтереси.

8. Що спонукало НАТО втрутитися в югославські події 1999 р.?

Найпоширенішою тезою, яку використовують критики зовнішньополітичного курсу України вступу до НАТО є проголошення Альянсу агресором, у зв'язку з тим, що він провів військову операцію в колишній Союзній Республіці Югославії (Сербія і Чорногорія). Це один з міфів, який має досить стійку тенденцію розповсюдження серед мало інформованої частини населення України.

Об'єктивна оцінка обставин, які склалися в СРЮ до 1999 року, дозволяє зробити висновки, що аргументами на користь використання сили були:

1. Серйозні порушення прав людини.

До моменту ухвалення рішення розпочати операцію «Союзницька сила» в Косово (частина Сербії, де 90 % населення - албанці) мала місце важка гуманітарна криза. Незалежні експерти, що працювали в Косово, задокументували масштабні порушення прав людини й гуманітарного права, які мали виключно серйозний характер, можливо, граничили з геноцидом. Висловлюючи свою глибоку заклопотаність, Рада Безпеки ООН прийняла три резолюції, в яких підтвердила, що ситуація в Косово становить загрозу миру й безпеці в регіоні. Місцева влада потурала порушенням прав людини й не виявляла жодного наміру зупинити їх.

Кількість переміщених осіб на території Косово радикально зросла. За деякими оцінками, до 22 березня 1999 року загальна кількість переміщених цивільних осіб досягла 235 000, а біженців за межами провінції налічувала - 269 000, оскільки багато переміщених осіб тікали в інші країни. Насильницьке виселення проводилося продумано, відповідно до стратегічного плану, й часто супроводжувалося пограбуванням і навмисним знищенням майна.

З усього сказаного стає зрозуміло, що гуманітарна ситуація й ситуація з правами людини в перші три місяці 1999 року були украй складними. Підставою для такого висновку є не тільки масштаб порушень, але і їхній жорстокий характер, включаючи вбивства, нанесення ушкоджень, жорстокого поводження, всі форми тілесних покарань, захоплення заручників, приниження людської гідності, звалтування, довільні арешти й ухвалення вироків, а також страти без попереднього розгляду в суді. Загальну кількість жертв етнічних чищень з боку сербських сил безпеки встановити дуже важко. Згідно з повідомленнями багатьох світових ЗМІ вони сягають ніяк не менше ніж 100 тис. осіб. Міністр закордонних справ Великобританії Джефф Хун заявив про виявлення більше 10 тис. трупів геноциду. Уточнену цифру - 11 тис. - назвав Голова місії ООН у Косово Бернар Кушнер, за результатами розкопок масових поховань у Косово.

Стосовно юридичних меж, враховуючи, що захист основних прав людини виходить з колективного інтересу держав, військові дії визначають як необхідні при особливих випадках, таких як геноцид. Це знайшло віддзеркалення в реакціях на операцію «Союзницька сила».

Порушення фундаментальних прав людини не припинялися на рівні держави, а держава, яка погано поводить себе зі своїми громадянами, не може сховатися за концепцією суверенітету. Порушення прав людини й гуманітарного права різко зросли, як тільки почалися повітряні удари. Сербські війська вдалися до наперед продуманої тактики етнічного чищення. Крім цього, керівництво СРЮ спровокувало потік біженців як частину стратегії, спрямованої на дестабілізацію обстановки безпеки в регіоні в цілому. Цей приклад тільки підкреслює злочинну сутність сербського керівництва.

2. Провал спроб мирного врегулювання.

У випадку з косовською кризою, весь набір правових актів посередництва був застосований, щоб досягти мирного врегулювання.

Міжнародне співтовариство постійно повторювало свої чіткі й регулярні вимоги, підкріплені різними санкціями, а пізніше й загрозою використання збройних сил. Проте всі ці ініціативи залишилися безрезультатними, й ознаки провалу дипломатії були очевидні. Міжнародні дипломатичні зусилля досягли кульмінації на переговорах в Рамбуйе та Парижі на початку 1999 р. Хоча СРЮ не спроможна була погодитися з проектом проміжної угоди про мир і автономію Косово, яку було представлено делегаціям сторін, не можна заперечувати той факт, що міжнародне співтовариство насправді надало сербам чесний шанс домовитися.

Політичні заходи і санкції

У процес врегулювання кризи було залучено декілька міжнародних учасників, зокрема Контактна група, ЄС, ООН, ОБСЄ, Західноєвропейський союз (ЗЄС) і НАТО. Вимоги міжнародного співтовариства можна звести до наступного:

- мирний діалог між белградським урядом і косовськими албанцями;
- особливий статус для Косово в межах СРЮ і збереження територіальної цілісності СРЮ, що припускає великий ступінь автономії, реальне самоврядування й повне забезпечення захисту прав косовських албанців, сербів та інших жителів Косово;
- засудження репресій і надмірного використання сили з боку Сербії, а також терористичних акцій з боку Армії визволення Косово або будь-якої іншої групи чи фізичної особи;
- погроза застосування санкцій проти уряду Белграда з метою спонукати його до виконання цих вимог;
- безпечне повернення біженців і переміщених осіб, міжнародне спостереження, безперешкодний доступ у Косово для представників Міжнародного комітету червоного хреста та інших гуманітарних організацій.

Щоб досягти поставленої мети, міжнародне співтовариство розробило низку заходів. Контактна група схвалила заходи, які вводили негайно. До них належать:

- розгляд Радою Безпеки ООН питання про введення повного ембарго на поставки озброєнь СРЮ, включаючи Косово;
- відмова від поставок СРЮ устаткування, яке може бути використане для внутрішніх репресій;
- відмова у видачі віз високопоставленим представникам СРЮ, відповідальним за репресивні дії озброєних сил СРЮ в Косово;
- мораторій на експортні кредити, які фінансує держава у сфері торгівлі та інвестицій, включаючи державне фінансування проектів приватизації в Сербії.

31 березня 1998 року Рада Безпеки ООН одногосно прийняла резолюцію, що накладала повне ембарго на продаж або поставки зброї до СРЮ. Резолюцією 1199, прийнятою 23 вересня 1998 р., ситуація в Косово визначалася як така, що становить загрозу миру й безпеці в регіоні.

Примусова дипломатія

Вищий орган НАТО - Північноатлантична рада (НАТО) прийняла важливі рішення, спрямовані на підтримку дипломатичних зусиль міжнародного співтовариства. З цих рішень було зрозуміло, що Альянс готовий використовувати силу, якщо СРЮ не виконає вимоги резолюції ООН 1199 (1998). Дипломатичні сигнали були однозначними:

- заява Генерального секретаря ООН Кофі Аннана: «СРЮ все ще не повністю виконує резолюцію РБ ООН 1199, а часу залишається все менше. Навіть у цю останню годину я все ще вірю, що дипломатія може увінчатися успіхом і застосування військової сили можна уникнути»;
- коментар Президента США Б. Клінтона: «Понад усе ми вважали б за краще забезпечити виконання президентом Мілошевічем волі міжнародного співтовариства мирним шляхом. Однак Альянс має бути готовий діяти військовими методами, щоб захистити наші інтереси й запобігти новій гуманітарній катастрофі на Балканах».

Погроза використання збройних сил

Для НАТО мета погрози використання сили полягала в тому, щоб досягти повного виконання Сербією Резолюції ООН. Позиція НАТО була сформульована Генеральним секретарем Хав'єром Соланою 9 жовтня 1998 р.: «СРЮ все ще не виконала наполегливих вимог міжнародного співтовариства. Суворий звіт Генерального Секретаря ООН, підготовлений відповідно до вимог резолюцій Ради Безпеки, містив попередження про небезпеку гуманітарної

катастрофи в Косово. Відновлення гуманітарної катастрофи стає очевидним, оскільки СРЮ не вживає ніяких конкретних заходів для досягнення мирного розв'язання кризи...». В зв'язку з цим, заявив Генсек НАТО, «існують легітимні підстави, які дозволяють Альянсу погрожувати використанням і за потреби, застосувати силу».

Приймаючи рішення, ПАР НАТО визнала достатнім наявність рішень усіх дев'ятнадцяти національних урядів країн НАТО, кожен з яких додав свої елементи до єдиного правового обґрунтування дій Альянсу в умовах неординарної ситуації, що склалася у Європейському регіоні.

3. Бездіяльність Ради Безпеки ООН.

Перед початком операції «Союзницька сила» Рада Безпеки прийняла три резолюції: 31 березня 1998 р. - резолюцію 1160 (1998); 23 вересня 1998 р. - резолюцію 1199 (1998) і 24 жовтня 1998 р. - резолюцію 1203 (1998). У них було схвалено наміри міжнародного співтовариства й підтримано його вимоги та дії. Ситуацію в Косово було визначено як таку, що становить загрозу миру й безпеці в регіоні. Проте резолюція, яка б дозволяла використати військову силу, не мала шансів бути прийнятою, й небажання Ради Безпеки діяти стало очевидним. Проте військові дії відповідали меті, сформульованій Радою, яка жодного разу не піддала критиці й не засудила ці дії. Слід визнати, що Рада Безпеки відвела НАТО важливу роль у майбутніх зусиллях з підтримки миру в Косово.

Таким чином, бездіяльність ООН є безперечним елементом у обґрунтуванні необхідності рішення Альянсу щодо застосування сили.

4. Реакція міжнародного співтовариства.

Щодо проблеми застосування військової сили думки розділилися. Уряд Югославії різко відкидав проведення операції. Його підтримали Білорусія, Китай, Індія та Росія, які засудили дії НАТО як втручання у внутрішні справи Югославії. Отже, країн, що прямо засуджували б інтервенцію, було мало. Було декілька країн, які висловлювали жаль з приводу застосування збройних сил, але не засуджували інтервенцію. З іншого боку, висловлювання підтримки коливалося від відкритої і безумовної - до ретельно сформульованих заяв, що вітають дії НАТО й підкреслюють їхню необхідність. Резолюцію, яка засуджувала операцію, не було підтримано в РБ ООН (рахунком дванадцять голосів проти трьох).

Європейський Союз також висловив однозначну підтримку щодо операції. Глави держав і урядів підкреслили, що вони не примиряться з убивствами та депортацією в Косово й що вони твердо переконані, що найсуворіші заходи, включаючи і військові дії, були потрібні й виправдані. Заява міністрів закордонних справ країн Південносхідної Європейської Співпраці від 19 березня 1999 р. недвозначно підтримала зусилля міжнародного співтовариства. 9 квітня 1999 р. Рух Неприєднання поширив ретельно сформульовану заяву, в якій підкреслив першочергову відповідальність Ради Безпеки, але одночасно засудив гуманітарну катастрофу. Організація Ісламська конференція 7 квітня 1999 р. опублікувала заяву, в якій вказувала на бездіяльність Ради Безпеки, засуджувала гуманітарну катастрофу й підтверджувала свою підтримку щодо майбутніх зусиль для розв'язання кризи.

Ця світова реакція є показником специфічного групового мислення, що містить широкий спектр думок «за» і «проти» операції, але переважно підтримала дії НАТО на користь ефективного захисту прав людини.

III. Взаємовідносини України з НАТО

1. Чи може Україна стати членом НАТО відповідно до чинного національного законодавства?

Деякі громадяни вважають, що вступ незалежної держави Україна до військово-політичного альянсу НАТО неможливий, бо відповідно до чинної Конституції, Україна є нейтральною державою. Проте ні в тексті Конституції України від 28 червня 1996 року, ні в зміненому варіанті, що діє з 1 січня 2006 року, немає положень про нейтралітет України.

Чому ж у свідомості багатьох українських громадян міцно закріпилося судження про „позаблоковий, нейтральний" статус нашої держави?

В першу чергу тому, що цю тезу було проголошено в Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Дійсно, у розділі IX Декларації вказано: „Українська РСР урочисто проголошує про свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї".

Але не можна не брати до уваги такі обставини:

- Українська Радянська Соціалістична Республіка вже давно не існує;
- зазначене формулювання з юридичного погляду не означало законодавчого закріплення за Україною статусу постійного нейтралітету, оскільки в Декларації проголошено лише намір стати в майбутньому нейтральною державою.

Стосовно волевиявлення українського народу на референдумі 1 грудня 1991 року, то відповідно до Постанови Верховної Ради України від 11 жовтня 1991 р. № 1660-ХП „Про проведення всеукраїнського референдуму в питанні про проголошення незалежності України" до бюлетеня для таємного голосування був включений текст Акту проголошення незалежності України (а не Декларації про державний суверенітет). Саме Акт проголошення незалежності, а не Декларація, згадується й у Преамбулі Конституції: „Верховна Рада приймає цю Конституцію, керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням".

Крім того, необхідно звернути увагу на класичний зміст деяких юридичних термінів - ні „декларація", ні „референдум" не мають обов'язкової сили. Це також стосується і терміну „преамбула", в якій зазвичай, викладають принципи положення, спонукальні мотиви, цілі видання відповідного акту. Преамбула містить „норми-цілі" й „норми-принципи", що не мають безпосередньої юридичної сили.

Чому ж майже всі положення Декларації про державний суверенітет України увійшли до тексту Конституції, а положення, які б у прямій постановці визначали нейтралітет або, навпаки, участь у військових блоках як засіб досягнення національної безпеки, або як форму існування України в системі міжнародних відносин, — ні?

Пояснення дуже просте. Декларацію було прийнято у 1990 році, а Конституцію - у 1996. Давайте подумки перенесемося у 1990 рік. Фактично закінчилася „холодна війна". Однак, у свідомості більшості громадян, та й політиків (у тому числі депутатів Верховної Ради) усе ще зберігався сформований за багато десятиліть конфронтації стереотип про біполярний політичний устрій світу. Тим більше, що ще існували й СРСР і Організація Варшавського Договору.

Згадаємо атмосферу демократичної ейфорії та романтизму, піднесення національної самосвідомості, надії на те, що із закінченням протистояння двох ідеологічних систем у світі більше немає непереборних протиріч, а значить і причин для глобального протистояння, що настає той час, коли війни йдуть у минуле. Тому цілком природним було прагнення відзначити миролюбний характер нової, незалежної України, держави, що відроджується.

З 1990 по 1996 рік відбулися події, які не могли не вплинути на прийняття рішень, що визначили подальшу долю української держави.

Нагадаємо деякі з них:

- 1 липня 1991 року - підписання Протокол про повне припинення дії Організації Варшавського Договору;

- 24 серпня 1991 року - прийняття Акту „Про проголошення незалежності України“;
- грудень 1991 року - фактична денонсація договору про утворення СРСР. Утворення СНД;
- грудень 1991 року - створення Ради північноатлантичної співробітництва (РПАС);
- 1992 рік - вступ України до РПАС;
- 1992 рік - початок громадянської війни на території колишньої СФРЮ (Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія);
- 7 лютого 1992 року - підписання Договору про Європейський Союз (набрав чинності з 1 листопада 1993 року). Фактично це не що інше, як утворення ще одного полюсу політичної й економічної сили у світі, до того ж у безпосередній близькості від України;
- січень 1994 року - керівники урядів і держав-членів НАТО заявили про те, що вони очікують і вітатимуть розширення НАТО за рахунок демократичних держав Центральної та Східної Європи;
- 5 грудня 1994 року - підписання „Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку із приєднанням України до „Договору про нерозповсюдження ядерної зброї“. (Фактична відмова України від статусу ядерної держави в обмін на гарантії безпеки з боку США, Росії, Великобританії, пізніше - Франції і Китаю).

Крім того, до середини 90-х років Україна накопичувала деякий досвід усвідомлення себе як дійсно незалежної держави, в якій є свої національні геополітичні інтереси, загрози цим інтересам, оцінила можливі напрями, варіанти й способи реалізації власної зовнішньої політики.

Така ситуація склалася до 1996 року. І безсумнівно, включення в Конституцію прямого положення про нейтральний, позаблоковий статус України:

а) обмежувало б можливості держави надійно забезпечувати національну безпеку у світі, який змінюється, тим більше, що реальний нейтралітет вимагає величезних військових витрат, непосильних для нашої економіки.

б) було б неадекватне реальному геополітичному положенню України.

2. Чи вигідно Україні бути нейтральною державою?

Щоб відповісти на це запитання, розглянемо реальні процеси, які відбуваються в сучасному міжнародному середовищі.

По-перше, однією з особливостей і перспективних тенденцій розвитку міжнародного середовища є його регіоналізація, тобто формування регіональних систем безпеки і соціально-економічного розвитку. Україна перебуває на межі євразійської та європейської регіональних систем. Реально ці системи функціонують в інституційованих формах СНД та організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ), з одного боку, та ЄС і НАТО - з іншого. Усі країни цього геополітичного простору вже, якщо не приєдналися до цих структур, то, щонайменше, однозначно визначили свої перспективи.

По-друге, реальністю є факт неподільності національної, регіональної і глобальної безпеки. Це означає, що жодна, навіть найпотужніша держава, одноосібно не може гарантувати свою власну національну безпеку. Тобто, належність країни до того чи іншого воєнно-політичного блоку сприяє зміцненню її воєнної та економічної безпеки, як ключових складових національної безпеки в цілому.

По-третє, входження країни до тієї чи іншої соціально-економічної або воєнно-політичної міжнародної міжурядової організації забезпечує їй рівне право з іншими в реалізації своїх власних національних інтересів у відповідних галузях суспільного життя. Образно кажучи, членство в міжнародній міжурядовій організації дозволяє країні, так би мовити, «грати» на чужому полі, як на власному. Це стосується проблем безпеки, торгівлі, митних питань, міграції людей тощо, знімає необхідність щоразу витратити час і ресурси на розв'язання проблем, які в системі міжнародної організації вирішуються раз і назавжди.

По-четверте, не можна не враховувати й того факту, що країну, яка не належить до авторитетної міжнародної структури, часто не достатньо поважають так звані великі держави та міжнародні організації і навіть нехтують інтересами держави-одинака, яка може розраховувати лише на власні сили. З іншого боку, кожна з потужних міжнародних сил намагається поширити

на країну-одинака свій вплив, а зіткнення цих впливів дестабілізує внутрішню ситуацію в позаблоковій країні. Тобто, позаблокова країна стає полем боротьби інших суб'єктів міжнародних відносин за розширення їхньої сфери впливу. Цю ситуацію українське суспільство особливо болісно переживає в часи парламентських і президентських виборів, коли протиборство, як внутрішніх, так і зовнішніх, проєвропейських і проєвразійських впливів у буквальному розумінні розриває Україну.

По-п'яте, досить часто можна почути, що й у статусі нейтральної держави можна забезпечити надійний захист національних інтересів. При цьому посиляються на приклад Австрії, Швейцарії, Швеції та Фінляндії. Але необхідно враховувати, що ці країни, не будучи членами НАТО співпрацюють з Альянсом найтіснішим чином на двосторонній основі. Всі ці країни є учасниками програми "Партнерство заради миру" (ПЗМ), яку було започатковано Альянсом ще у січні 1994 року. Відповідно до Рамкового документа ПЗМ НАТО зобов'язується проводити консультації з будь-яким з активних партнерів, якщо цей партнер вважає, що існує безпосередня загроза його територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці. Одним із завдань даної програми є розвиток відносини військового співробітництва з НАТО з метою спільного планування, підготовки та навчань, спрямованих на розвиток можливостей учасників ПЗМ здійснювати місії в таких галузях, як підтримка миру, пошукові та рятувальні роботи, гуманітарні операції та інші місії.

Крім того, Австрія, Швеція та Фінляндія як члени Європейського союзу беруть активну участь у реалізації Спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС, складовою частиною якої є Спільна європейська політика безпеки і оборони (СЄПБО). Завданням ЄПБО є посилення можливостей Євросоюзу у сферах забезпечення миру та зміцнення міжнародної безпеки. З цією метою ЄС створює певні структури та інструменти (у тому числі і військові) для подолання кризових ситуацій.

Отже використовувати приклад офіційного нейтралітету цих країн на користь необхідності набуття Україною нейтрального статусу, згодом не коректно.

По-шосте, не можна не враховувати й того, що геополітичне положення України, яке можна охарактеризувати як серединну зону між європейською та євразійською культурами, ускладнює проблему вибору ціннісних орієнтацій: європейських або євразійських. У цій ситуації, щоб зберегти свій суверенітет і самобутність у статусі нейтральної країни, слід бути надзвичайно потужною супердержавою, щоб мати спроможність протистояти як європейській, так і євразійській експансії. Якщо йдеться про нейтралітет Австрії, Швейцарії, Швеції та Фінляндії, то треба усвідомлювати, що всі вони перебувають у єдиному західноєвропейському геополітичному й культурно-цивілізаційному просторі, відмінною особливістю якого від усіх інших просторів є верховенство права й реальна повага до прав людини. Геополітичне положення України як серединної зони між різними культурно цивілізаційними, політико-правовими і економічними системами не тільки не сприяє набуттю нею нейтрального статусу, а навпаки, вимагає рішучого і однозначного визначення своїх геополітичних перспектив.

Закінчуючи міркування щодо нейтрального статусу нашої держави, необхідно наголосити на наступних положеннях.

По-перше - Україна має право бути як нейтральною і позаблоковою країною, так і вступати в будь-який воєнно-політичний альянс. Це суверенне і невідчужуване право українського народу й української держави. По-друге - в основі прийняття того чи іншого рішення стосовно майбутнього статусу України повинні бути покладені її національні інтереси й оптимізація можливостей їх реалізації. По-третє - прийняттю державного рішення щодо вступу України до того чи іншого союзу має передувати глибока роз'яснювальна робота держави і широке суспільне його обговорення з метою свідомого прийняття остаточного рішення на всеукраїнському референдумі.

3. Які переваги отримує Україна після вступу до НАТО?

Відповідаючи на це запитання, слід виходити з того, що НАТО залишається й на значну перспективу залишатиметься головним інструментом європейської безпеки та військовим гарантом у євроатлантичному просторі.

Аргументуючи переваги євроатлантичної інтеграції, можна визначити такі позиції:

1. Це найліпша гарантія безпеки й стабільності. Членство в НАТО дає кращі гарантії, ніж політика нейтралітету. Україна матиме додаткові гарантії забезпечення державного суверенітету, непорушності кордонів і територіальної цілісності. Стануть неможливими такі непорозуміння, які виникли навколо острова Тузла, чи провокаційні заклики стосовно перегляду статусу Севастополя тощо.

Ці гарантії будуть підкріплені політичною, економічною та військовою силою держав-членів Альянсу, серед яких вісім з десяти самих розвинених країн світу. НАТО - перевірена практикою організація, що гарантує безпеку та стабільність своїх членів. Слід зауважити, що це робиться з постійним зменшенням витрат. За останні 10 років європейські країни скоротили свої військові бюджети на 16%, зробивши їх у середньому менше 2% від ВВП. Асигнування основних закупівель техніки й озброєння з 1996 р. зменшилося на 18%.

2. Це утвердження системи демократичних цінностей, модернізація суспільного життя в усіх сферах. Сам процес підготовки вступу до НАТО є стимулюючим фактором для здійснення внутрішніх реформ усіх сфер життя, приведення українського законодавства відповідно до правових норм і демократичних принципів країн-членів Альянсу.

3. Це приналежність до співдружності демократично розвинутих країн; піднесення авторитету країни на міжнародному рівні, підвищення її впливу в питаннях міжнародної безпеки. Україна буде безпосереднім учасником вироблення й прийняття рішень щодо проблем європейської і євроатлантичної безпеки, які не лише стосуються інтересів національної безпеки України та Альянсу, але й пов'язані з формуванням сучасного середовища безпеки як у Європі, так і за її межами.

4. Це позитивний вплив на економічний розвиток країни та інвестиційний клімат. Досвід країн, які недавно стали членами Альянсу, свідчить про значне зростання закордонних інвестицій. Так, після вступу Болгарії до НАТО іноземні інвестиції в економіку країни зросли вдвічі. В економіку Польщі в 1997 році було інвестовано 2,7 млрд. доларів, у 1998 році - 5 млрд., а в 1999 році (рік вступу до НАТО) – 8 млрд. доларів США. В економіку Чехії та Угорщини прямі іноземні інвестиції зростали з року в рік: у 1997 р. - 4 і 6,2 млрд. відповідно; у 1998 р. - 9,8 і 10,9 млрд.; у 1999 р. - 12,8 і 14,5 млрд. доларів США.

Інвестиції в економіку України в декілька разів менші.

Окрім вищезазначеного, слід назвати такі переваги, як:

- ефект прискорення набуття членства в ЄС;
- це інвестиція в майбутнє - краща доля наступних поколінь;
- кращі стосунки із сусідами, завдяки підтримці їхніх інтеграційних прагнень і розширення території стабільності.

5. Це вищий рівень розвитку Збройних Сил України на основі їх реформування, залучення до сучасних стандартів оборони й безпеки, підняття статусу й престижу військовослужбовців. Це й конкретні програми перепідготовки для колишніх військовослужбовців з метою їхньої інтеграції до цивільного життя. З 1999 року в обласних центрах України за підтримки НАТО було організовано 37 мовних курсів з англійської, французької, німецької, італійської мов, а також 14 бізнес-курсів.

4. Які основні етапи розвитку взаємовідносин між Україною і НАТО?

Щоб зрозуміти стан і рівень відносин України з НАТО, слід розглянути етапи розвитку двосторонніх стосунків.

I. Етап становлення відносин між Україною і НАТО (1991-1996 рр.)

- початок відносин - пропозиція Альянсу країнам Центральної і Східної Європи щодо розвитку діалогу, консультацій і співробітництва (1991 рік); перші контакти України з НАТО (лютий 1992 р. - перший візит Генсека НАТО до Києва, червень 1992 р. - візит Президента України Л. Кравчука до Брюсселя);
- приєднання України до Ради Північноатлантичного співробітництва (РПАС) (березень 1992 р.); підписання Україною Рамкового документа «Партнерство заради миру» (ПЗМ) і направлення керівництву НАТО Презентаційного документа про цілі України в ПЗМ;
- прийняття Індивідуальної програми партнерства (ШМ) між Україною і НАТО

- (схвалено офіційно 14 вересня 1995 р.);
- приєднання України до Процесу планування й оцінки сил (ППОС) - 1995 р.;
- спільна заява України і НАТО про «розширення і поглиблення» відносин (кінець 1996 року).

II. Етап формування особливого партнерства між Україною і НАТО: (1996-2002рр.)

- підписання «Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО» (Мадрид, 9 липня 1997 р.);
- перша державна програма співробітництва України з НАТО на 1998-2000 роки; робота комісії Україна-НАТО (2 рази на рік);
- функціонування Спільної робочої групи (СРГ), започаткованої з метою виконання положень хартії (механізм консультацій 19+1 - засідання три-чотири рази на рік);
- початок діяльності місії України при НАТО (1997 р.) і відкриття Центру інформації і документації НАТО та Офісу зв'язку НАТО в Україні;
- визначення з боку НАТО особливого місця України в євроатлантичному просторі в Стратегічній концепції НАТО в 1999 році;
- прийняття Державної програми співробітництва України з НАТО на 2001-2004 рр. (28 січня 2001 р.) з метою виконання положень Хартії про особливе партнерство;
- підписання меморандуму «Про взаємопорозуміння між Україною і НАТО з матеріально-технічного забезпечення і співробітництва» (юридична підстава для встановлення відносин між Україною і НАТО у сфері матеріально-технічного забезпечення);
- відкриття курсів підготовки офіцерів для багатонаціональних штабів у Києві та започаткування «Міжнародного тижня НАТО» (2000 р.).

III. Етап активізації партнерських відносин України з НАТО (2002-2004 рр.)

- рішення Ради Національної безпеки і оборони України (РНБОУ) - стратегія щодо НАТО від 23 травня 2002 р. і Указ Президента України Л. Кучми від 2 червня 2002 р. про введення в дію рішення РНБОУ;
- введення механізму планування й розвитку Збройних Сил України (оборонного огляду);
- Празький саміт НАТО 22 листопада 2002 р.- обговорення шляхів по дальшого розширення НАТО, ухвалення «Плану дій Україна-НАТО»;
- цільові плани дій Україна-НАТО на 2003, 2004, 2005 роки;
- затвердження Стратегічного оборонного бюлетеня на період до 2015 р. (червень 2004 р.), як підґрунтя для здійснення військової реформи в Україні відповідно до стандартів НАТО;
- підписання меморандуму про взаєморозуміння в галузі військово-транспортної авіації (Варшава, 7 червня 2004 р.);
- затвердження Воєнної доктрини України (Указ Президента України Л. Кучми від 15 червня 2004 р.), в якій визначено вступ до НАТО як кінцеву мету політики євроатлантичної інтеграції;
- Стамбульський саміт НАТО 28-29 червня 2004 р. – перспективи України (засідання комісії Україна-НАТО у форматі 26+1 - свідчення особливого статусу України; рішення запросити Україну разом з Росією до участі в антитерористичних морських патрулюваннях Середземного моря «Активні зусилля», як один із шляхів залучення нашої держави до нової міжнародної системи колективної безпеки).

5. У чому полягає сутність і зміст Інтенсифікованого діалогу між Україною і НАТО?

21 квітня 2005 року у Вільнюсі відбулося засідання Комісії Україна -НАТО на рівні міністрів закордонних справ, головним результатом якого стало рішення про запрошення України до Інтенсифікованого діалогу з НАТО із питань набуття членства. Він передбачає реалізацію програми широкомасштабних реформ у всіх сферах суспільно-політичного життя й має забезпечити подальше наближення нашої держави до стандартів Альянсу. Початок Інтенсифікованого діалогу між Україною та НАТО є важливим етапом на шляху України до

повноправного вступу в Альянс.

Відносини України з Альянсом набувають принципово нового виміру - початку повномасштабної підготовки до членства в НАТО. яке забезпечить українському народу оптимальний варіант його безпеки в умовах нових викликів глобалізації та асиметричних загроз. Інтенсифікований діалог між Україною і НАТО відбувається в межах Плану дій Україна - НАТО. Він охоплює увесь спектр політичних, військових, фінансових питань, а також питань безпеки пов'язаних із можливим вступом України до НАТО. Це чіткий сигнал з боку країн-членів Альянсу про підтримку прагнень України інтегруватися до євроатлантичних структур.

У рамках Інтенсифікованого діалогу Україна спільно з НАТО визначає першочергові пріоритети, в яких здійснюється співпраця для втілення в життя необхідних реформ. Насамперед, йдеться про зміцнення демократичних інституцій в Україні, поглиблення політичного діалогу, активізацію реформ структур сектора безпеки й оборони, поліпшення інформаційного забезпечення громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України, подолання негативних наслідків соціально-економічних перетворень.

Успішна реалізація вказаних реформ наблизитиме Україну до побудови демократичної, правової, соціальної держави та дозволить приєднатися до Плану дій щодо розширення НАТО в найближчій перспективі.

Конкретним кроком стосовно цього є указ Президента України від 22 травня 2006 р., яким затверджено Положення про Міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО (як консультативний дорадчий орган при Президентові).

6. Чи співпрацює Україна з НАТО в цивільних галузях?

НАТО і Україна співпрацюють у широкому діапазоні питань, як військового, оборонного так і суто цивільного характеру. Серед них:

- оборонна реформа;
- боротьба з тероризмом;
- підтримання миру;
- планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру;
- забезпечення готовності до катастроф;
- політична співпраця з питань регіональної безпеки;
- військове співробітництво;
- наука й техніка.

Консультації відбуваються в рамках Комісії Україна-НАТО, заснованої відповідно до Хартії про Особливе партнерство 1997 року.

Реформування сектора оборони й безпеки, а також врегулювання наслідків цього процесу є ключовими пріоритетами для України, яка завершила проведення комплексного оборонного огляду. Офіс зв'язку НАТО допомагає Україні в реалізації реформ, спрямованих на зміцнення демократичного й цивільного контролю над збройними силами, поліпшення сумісності зі збройними силами країн НАТО і перетворення численного українського війська, що базується на системі призову, на професійну, меншу за розміром і мобільнішу армію.

Інші заходи співпраці:

- програми перепідготовки для військових офіцерів (вивчення іноземних мов, курси з управління в галузі планування оборони, людських ресурсів та оборонної конверсії);
- реструктуризація, скорочення й конверсія оборонної промисловості;
- навчання та підготовка щодо поліпшення оперативної сумісності української армії зі збройними силами країн НАТО;
- підготовка офіцерів Збройних Сил України. Так, українські офіцери старшої ланки регулярно беруть участь у курсах, що проводяться оборонним коледжем НАТО у Римі, а також школою НАТО в Німеччині.

Значна і суттєва допомога з боку НАТО надається Україні по перепідготовці звільнених у запас військових офіцерів до цивільної роботи. В слід за скороченням 40 тис. військовослужбовців у 2004 році і подібними скороченнями у 2005 році Міністерством оборони плануються подальші скорочення 120 тис. військових і цивільних до 2011 року. Майже 25 %

скороченого персоналу потребуватиме відповідної перепідготовки. Співробітництво України з НАТО у цьому питанні здійснюється за трьома основними напрямками:

1. програма перепідготовки, що передбачає мовну і спеціалізовану професійну підготовку для близько 200 колишніх військовослужбовців щорічно;
2. відповідна експертна допомога щодо розвитку програми адаптації військовослужбовців;
3. перепідготовка та адаптація 600 колишніх військовослужбовців у Центрі перепідготовки та адаптації (м. Хмельницький), що фінансується із залученням коштів Трастового фонду ПЗМ.

Задіяні Цільові фонди ПЗМ з метою надання Україні допомоги у подоланні проблем пов'язаних з великими обсягами надлишкових та застарілих боєприпасів. Розроблено і реалізується 2 проекти Трастового фонду ПЗМ.

Перший проект передбачав знешкодження протягом 2002-2003 рр. 400 тис. протипіхотних мін на хімічному виробництві у Донецьку. Це було першим кроком на шляху знищення запасів майже 7 млн. протипіхотних мін, що зберігаються в Україні. Другий проект, започаткований у 2005 році, має на меті знешкодження 133 тис. тонн звичайних боєприпасів, 1,5 млн. одиниць легкого озброєння. Цей проект триватиме приблизно 12 років, а його запланована вартість сягає близько 25 млн. євро.

Україна активно підтримує зусилля НАТО, спрямовані на зміцнення євроатлантичної безпеки. У рамках боротьби проти тероризму Україна відкрила свій повітряний простір для авіації союзників, задіяної у виконанні антитерористичної операції в Афганістані, й надала свою військово-транспортну авіацію для перевезення військ союзників.

Україна також надала війська для виконання місії з підтримання миру в Косово під егідою НАТО й мала другий за чисельністю контингент (1600 осіб) у очолюваній Польщею багатонаціональній дивізії в Іраку.

Ще один важливий аспект співробітництва Україна-НАТО пов'язаний з плануванням реагування на надзвичайні ситуації. Мова йде про ліквідацію наслідків катастроф і, зокрема, запобігання повеням з використанням механізму спільного планування та масштабних багатонаціональних навчань. НАТО вже тричі надала допомогу Україні у ліквідації наслідків повеней: у 1995, 1998 і 2001 роках.

У жовтні 2005 року Україна проводила навчання під назвою «Спільна допомога - 2005» із симуляцією умовних терористичних дій на підприємстві хімічної промисловості. Проведення цього навчання дозволило українським фахівцям і групам з Управління наслідками катастроф з 11 країн-членів НАТО та країн-партнерів провести хімічну розвідку та заходи із знезараження, а також організувати тимчасову евакуацію місцевого населення. До участі в навчанні, яке проходило в Яворівському навчальному центрі поблизу Львова, залучалось близько 1000 осіб. Євроатлантичний центр координації реагувань на катастрофи спланував навчання разом з Україною та Організацією із заборони використання хімічної зброї. У навчанні також брав участь Відділ координації гуманітарних справ ООН.

Україна бере безпосередню участь у наукових програмах НАТО відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння стосовно співробітництва у науковій сфері та сфері навколишнього середовища підписаного в 1991 році. Україна стала другою після Росії в обсягах отримання наукових грантів на проведення досліджень. Передбачаються такі напрямки досліджень:

- у сфері інформаційних технологій;
- клітинної біології та біотехнології, і нових матеріалів;
- раціональне використання природних ресурсів;
- проблемах навколишнього середовища, що постраждали внаслідок військової діяльності.

НАТО фінансувало низку проектів з питань створення інфраструктури для комп'ютерних мереж серед дослідницьких кіл України, а також організацію їх доступу до Інтернету.

Центр інформації та документації НАТО в Києві також працює з представниками української влади й громадянського суспільства для поліпшення розуміння громадськістю цілей і ролі співпраці НАТО-Україна. З цією метою в різних регіонах України щорічно проводять різні семінари, організовані Центром, або в партнерстві з місцевими чи загальнонаціональними організаціями.

7. Які перспективи українського оборонно-промислового комплексу з набуттям членства в НАТО?

На кінець 80-х років оборонній промисловості України належали 334 підприємства та 139 науково-технічних об'єднань і організацій, де працювали 1млн. 450 тис чоловік. Це становило понад 30% союзного ОПК і близько 20% його наукових центрів. Цей потужний ОПК міг виготовляти всі види озброєння (в кооперації).

У новій Україні стан ОПК докорінно змінився. Такі галузі, як авіаційна, ракетна, бронетанкова, суднобудівна стали занадто дорогими. Виробництво для потреб власної армії було зведено практично до нуля системною кризою. І зараз воно продовжує падати. Якщо в 1991 р. оборонна продукція становила 27% загального обсягу машинобудування, то в 1997 — лише 4%. Кількість оборонних підприємств зменшилася в 5 раз, кількість працюючих - в 7. Значно погіршилися характеристики наукової бази українського ОПК. Кількість спеціалістів, які безпосередньо виконують науково-дослідні роботи для потреб оборони, зменшилася майже на 60%. Значно знизилася творча активність науковців. Через низький рівень бюджетного фінансування ОПК України майже не працює на власну армію, внаслідок чого стан озброєння ЗС України перебуває в критичному стані. В абсолютній більшості воно морально й фізично застаріло. Відносно сучасні зразки не сягають більше 30%. 50% озброєння підлягає заміні, 70% потребує капітального ремонту. Справних літаків менше 50%, вертольотів - 16%. Відповідно до нормативів системи озброєння потрібно щороку оновлювати на 4-6%. Це не вдається робити. Як наслідок, стрімко падає бойовий потенціал - приблизно на 9% щороку. Якщо терміново не вжити радикальних заходів, то в проміжку 2010-2015 років Україна ризикує втратити практично всі види озброєння.

Однак, навіть маючи всі ці труднощі та їх наслідки, оборонно-промисловий комплекс України існує й продовжує функціонувати. Він і сьогодні спроможний розробляти та виготовляти окремі інтелектуальні, високоточні й наукоємні види озброєнь і військової техніки та їх підсистеми.

Сучасна структура оборонної промисловості України за напрямками діяльності складається з таких галузей:

- авіаційна, якій належать 40 державних підприємств і 8 акціонерних товариств. Ступінь зносу основних фондів тут становить 70%. Галузь не є самодостатньою: в кожному літаку, що виробляється в Україні, імпорт складає 70% його ціни;
- суднобудівна, до якої входять 25 державних підприємств і 35 акціонерних товариств. Ступінь зносу основних фондів сягає 30-60%. Галузь не самодостатня, в ціні продукції імпорт складає від 20 до 30%;
- оборонна (бронетехніка, боеприпаси, спеціальна хімія, військова електроніка, засоби зв'язку). Цій галузі належать 168 державних підприємств, 29 акціонерних товариств, 16 акціонерних товариств з державною часткою майна і 396 приватних акціонерних товариств. Ця галузь майже самодостатня.

Не є таємницею, що український ОПК міг задовільно функціонувати лише в кооперації з російським. Але за нових політичних умов, уже з початку 90-х років, таке співробітництво не просувалося або просувалося дуже повільно. Особливо несприятливим для співробітництва став 2005 рік. Не звертаючи уваги на пропозиції України, керуючись насамперед власними інтересами, РФ почала створювати замкнені цикли виробництва сучасної зброї на своїй території, вона самостійно виконує необхідні й перспективні науково-дослідні роботи, згортає кооперативні зв'язки з українськими партнерами. З огляду на тенденції до все більшої визначеності політичного курсу України на євро- і євроатлантичну інтеграцію, перспективи співпраці вітчизняного ОПК з відповідними структурами РФ стають все проблематичнішими. Альтернативою може бути лише Захід. Але всі спроби налагодити військово-технічне співробітництво з країнами Заходу до цього часу не дали ніякого практичного результату, й сьогодні (2005 р.) фактичний рівень інтеграції українського ОПК з країнами Заходу перебуває на нульовій позначці.

Як цю ситуацію в ОПК може змінити вступ України до НАТО? Єдиної думки щодо цього не має. Одні експерти, песимісти, кажуть, що вступ до НАТО зумовить занепад і повне знищення українського ОПК. Через те, що ставши членом Альянсу, Україна буде змушена розкрити

наукові й технологічні секрети, а потім озброювати свою армію зброєю, яку виробляють заводи країн-членів НАТО.

Ці прогнози песимістів видаються помилковими. Швидше за все НАТО залишиться так само байдужою до українського ОПК, як і сьогодні, й усі його проблеми Україні доведеться розв'язувати, спираючись виключно на свої внутрішні ресурси, які прибувають не так швидко, як хотілося б. Альянс не має принципових заперечень проти модернізації ЗС України українською технікою й озброєнням. Щодо механізмів і бар'єрів на захист його «таємниць», то НАТО теж навряд чи заперечуватиме. Адже членство в НАТО не зобов'язує військово-промислові фірми США, Великої Британії та Франції ділитися одне з одним своїми комерційними й технічними секретами, хоча вони, як члени НАТО, роблять це охочіше, ніж зараз вважає прийнятним Україна.

Інші - оптимісти, навпаки, вважають, що розвиток українського ОПК можливий лише за умови тісної співпраці із Заходом. Вони акцентують на тому, що:

- лише із Заходу Україна може отримати передові технології, що сприятимуть розвитку ОПК України та створенню сучасних і перспективних зразків ОВТ;
- лише в західних науково-виробничих структурах Україна може взяти участь у створенні колективних сил безпеки та системи ПРО на європейському континенті, пропонуючи для оснащення свої зразки ОВТ та напрацювання в цій галузі, реалізуючи тим самим свій космічний потенціал;
- лише для дотримання стандартів НАТО щодо ОВТ і забезпечення сумісності дій збройних сил країн-членів уряд України буде змушений виділяти в необхідному обсязі кошти як для утримання ЗС, так і для модернізації та розвитку ОВТ, що зумовить підвищення їхньої боєздатності.

Усі ці й подібні перспективи дуже тішать, але проти них є кілька серйозних застережень. По-перше, це бюджетні обмеження: перехід до стандартів НАТО щодо зразків ОВТ і забезпечення їх сумісності з аналогічними зразками країн-членів НАТО вимагатиме значних коштів, а кошти може дати лише зростання національної економіки. По-друге, членство в НАТО не надає автоматично додаткових шансів для просування українських ОВТ на ринки зброї західних країн. Адже практика свідчить, що і серед членів цього блоку є конкуренція. Найвірогідніше, наші справи на ринках зброї залишаться такими ж, як і до вступу в НАТО. Ті галузі та підгалузі промисловості, продукція яких користувалася попитом у інших, не європейських, сегментах світового ринку зброї та послуг військово-технічного характеру, так і будуть цим попитом користуватися, якщо ОПК України не втратить своїх позицій через низьку якість продукції та її високу вартість. Напрацювання, що є в Україні, в тому числі з технології приведення зразків ОВТ виробництва колишнього СРСР до стандартів НАТО, дозволяють сподіватися, що український ОПК зможе успішно функціонувати після вступу України в НАТО в цьому ж напрямі (за умови, що активно працюватимуть відомства, які за ці напрями діяльності відповідають).

У такому режимі працюють нині ОПК країн східної Європи, які недавно стали членами НАТО. Вони, зважаючи на свої можливості, сьогодні модернізують зразки ОВТ виробництва колишнього СРСР, що перебували на оснащенні їхніх збройних сил, з приведенням їхніх основних показників до стандартів НАТО. Як співвиконавців для цих робіт, вони іноді змушені запрошувати країни колишнього СРСР, у яких ці зразки ОВТ колись розробляли, серійно виготовляли або ремонтували.

Отже, зважений, реалістичний прогноз щодо перспектив українського ОПК дуже мало пов'язаний зі вступом у НАТО. Головною загрозою для нього може бути недостатня увага з боку власної країни та часткове фінансування. Якщо не буде достатнього оборонного замовлення для забезпечення потреб ЗС України, то не буде й обсягу робіт для ОПК країни - основного джерела його існування. Тобто, головне, що може суттєво вплинути на ОПК України - це фінансування власних оборонних програм країни.

Недостатня увага - це, здебільшого, відставання в розробленні сучасних моделей реформування й запізнення з ринковими реформами в ОПК. Головна загроза вітчизняному ОПК ззовні йде не від НАТО, а від ринкової економіки та зростаючої глобалізації. У разі вступу України до НАТО, наш ВПК комплекс може привернути набагато більшу увагу західних партнерів, ніж дотепер. Проте нові майже напевне не вігатимуть методи ведення справ, що

використовують українські підприємства ОПК, і те, як вони себе захищають від конкуренції. Доведеться вибирати між другорядною, але все ж дуже вигідною участю в спільних проектах, залучених до НАТО, та статусом-кво. З плином часу ОПК та державі доведеться вирішувати, чи й надалі захищати передові технології пізньої радянської епохи, чи відриватися від них для технологій XXI століття. Однак уже разом з Європою. НАТО не вимагає від України робити цей вибір. Його змушена буде зробити Україна самостійно.

8. Що може становити собою фінансово-економічна складова членства України в НАТО?

Кожна країна-член НАТО вносить у бюджети (цивільний, військовий та інфраструктурний), якими відає Альянс, відносно невеликий відсоток від національного військового бюджету. Цей відсоток загалом не перевищує 0,5 % загальних витрат на оборону.

Окрім того, кожна країна-член НАТО бере на себе відповідальність за підтримання власної обороноспроможності та участі в спільних заходах щодо забезпечення безпеки й миру.

Якщо Україна відмовиться від вступу до системи колективної безпеки НАТО й продовжуватиме планувати свою оборону власними силами (стан нейтралітету), то чисельність збройних сил доведеться збільшити (за деякими оцінками до 400 тисяч осіб), що автоматично зумовить збільшення витрат на їхнє утримання у 2-3 рази. Для порівняння - у Франції на 244 тисячі військовослужбовців виділяється 37,2 млрд. євро.

Збільшення витрат при вступі до НАТО все ж буде спостерігатися, але з інших причин. По-перше, сам процес скорочення військовослужбовців (до 143 тисяч у 2011 році) вимагає суттєвих фінансових витрат з бюджету.

Йдеться про одноразові виплати коштів звільненим, витрати на їхню соціальну адаптацію, пенсійне забезпечення, витрати, пов'язані з передислокацією озброєння, перепрофілюванням інфраструктури тощо.

По-друге, актуальним залишається питання поступової заміни застарілого озброєння і військової техніки. Оновлення озброєння й військової техніки обумовлено тим, що більшість її зразків уже морально застаріло (термін експлуатації озброєння у збройних силах країн світу становить 15~25 років, після чого його утилізують). А останні зразки нової військової техніки надходили до Збройних Сил України в 1989-1991 рр. Підрахунки свідчать, що через 5 років у ВМС ЗС України з нинішніх 32-х бойових кораблів та катерів залишаться тільки 4, в яких не вийшов термін експлуатації.

Заплановані витрати на ЗС України в абсолютних цифрах збільшуватимуться (з 5,6 млрд. грн. у 2005 році до 8,9 млрд. грн. у 2006 році й 15 млрд. грн. у 2011 році), але вони не перевищуватимуть наявного відсотка від ВВП. У законі «Про оборону» військові витрати визначено в розмірі 3% від ВВП, хоча донедавна вони реально складали 1,3-1,5%.

Як відомо, в країнах НАТО спостерігається стійка тенденція до переходу збройних сил на професійну основу. Такий курс взяла і Україна. А це теж потребує значних витрат на облаштування військовослужбовців, їхнє навчання та заробітну плату. Такий підхід усе ж таки є правильним, оскільки нове високотехнологічне озброєння вартістю десятки й сотні мільйонів доларів вимагає особливо ретельного ставлення до його оволодіння, експлуатації, збереження та застосування. Отже, вигідніше готувати й утримувати професійних військових, ніж військовослужбовців строкової служби.

Сам процес набуття членства в НАТО сприятиме підвищенню боєздатності збройних сил і забезпечить незалежність України за рахунок колективних зусиль. Певним чином реформування Збройних Сил України вплине і на реконструкцію військової промисловості та й у цілому пожвавить економічну діяльність. Для порівняння: з військового бюджету 2006 року (приблизно 8,9 млрд. грн.) за найскромнішими підрахунками приблизно 4,5 млрд. грн. буде повернено в реальну економіку у вигляді робочих місць, платежів у бюджет через податки, замовлення різноманітним підприємствам тощо.

Вступ до НАТО не прогнозує країні економічний бум, швидше за все спрацюють економічні закони конкуренції, збільшаться іноземні інвестиції. Перспектива вступу до НАТО дозволяє Україні інтегруватися у військово-промисловий комплекс Альянсу й отримати доступ до найсучасніших технологій.

Вступ до НАТО позитивно вплине на соціальний статус військовослужбовців, рівень

їхнього забезпечення й добробуту, що, безумовно, сприятиме нормалізації психологічного клімату в колективах і сім'ях, а служба в армії стане престижною.

9. Що становлять собою критерії членства в НАТО?

Майбутні члени НАТО мають відповідати базовим принципам, втіленим у Північноатлантичному Договорі, таким як демократія, свобода особи та іншим відповідним положенням, викладеним у преамбулі до Договору.

Від країн-претендентів очікується, що вони будуть:

- а) розв'язувати міжнародні суперечки мирним шляхом;
- б) демонструвати відданість принципам верховенства права та прав людини;
- в) вирішувати мирним шляхом міжетнічні конфлікти й зовнішні територіальні суперечки, спірні питання внутрішньої юрисдикції, відповідно до принципів ОБСЄ та з метою прагнення до встановлення добросусідських відносин;
- г) встановлювати належний демократичний і цивільний контроль над своїми збройними силами;
- д) утримуватися від загрози силою чи застосування сили будь-яким чином, що не відповідає цілям ООН;
- е) сприяти розвитку мирних і дружніх міжнародних відносин шляхом зміцнення своїх вільних інституцій та завдяки сприянню зміцненню стабільності й благополуччя;
- є) продовжувати надавати цілковиту підтримку та брати участь у роботі Ради євроатлантичного партнерства, в програмі «Партнерство заради миру» та розвитку співробітництва з країнами-партнерами, що не є членами НАТО;
- ж) демонструвати відданість справі зміцнення стабільності та благополуччя через дотримання принципів економічної свободи, соціальної справедливості й відповідальності за охорону довкілля;
- з) робити свій внесок військового характеру в колективну оборону та у виконання нових завдань, що постають перед Альянсом, а також будуть готові взяти на себе зобов'язання щодо поступового удосконалення своєї обороноздатності;
- і) належним чином брати участь у роботі установ НАТО;
- й) прагнути до здійснення стандартизації та досягнення оперативної сумісності;
- к) створювати через національну програму необхідну структуру з питань планування та виконання таких оборонних бюджетів, які б відповідали визначеним пріоритетам у сфері оборони й передбачали б відповідні схеми навчання для ознайомлення персоналу з існуючими в НАТО практикою та процедурами з метою підготовки до можливої в майбутньому участі в роботі структур Альянсу;
- л) знайомитися з належними правовими механізмами й угодами, якими керується НАТО для забезпечення співробітництва у своїй структурі та формальним юридичним процесом, що передує членству.

Після завершення належних процедур нові члени приєднуються до Північноатлантичного договору (Вашингтон, 4 квітня 1949 року).

Отримавши запрошення, нові члени мають приєднатися до цілої низки угод.

10. Які основні етапи повинна пройти країна-претендент для набуття повноправного членства в НАТО?

Згідно зі Статтею 10 Північноатлантичного Договору, «Сторони можуть, за одностайної згоди, запросити будь-яку іншу європейську державу, яка спроможна втілювати в життя принципи цього Договору і робити свій внесок у безпеку північноатлантичного регіону, приєднатись до цього Договору».

Взагалі, можна виділити наступні основні етапи, які країна-претендент має пройти перш, ніж стати членом Альянсу:

- а) Консультаційний етап. На цьому етапі відбувається інтенсивний індивідуальний діалог із зацікавленими країнами-партнерами. Зустрічі в межах цього діалогу допомагають країні-партнеру вивчити деталі роботи Альянсу, а НАТО має змогу детально вивчити внутрішню

ситуацію в країні-претенденті та її відносини з країнами-сусідами (зокрема, на предмет відсутності між ними нерозв'язаних територіальних суперечок). Паралельно військово-керівництво НАТО проводить аналіз від повідних військових факторів у зацікавленій у членстві в НАТО країні.

б) Переговорний етап. Включає запрошення країни-претендента розпочати переговори про вступ до НАТО, самі переговори та надсилання країною-кандидатом листа про наміри, в якому підтверджено взяті на себе під час переговорів зобов'язання.

в) Ратифікаційний етап розпочинається підписанням Протоколу про приєднання до Північноатлантичного договору й закінчується ратифікацією Протоколу в країнах-членах Альянсу та країні-кандидаті.

г) Імплементативний етап розпочинається із процесу передання країною-кандидатом документів про вступ до Північноатлантичного договору на збереження до США. Країни-кандидати стають офіційними членами Альянсу.

Щоб допомогти бажаючим країнам підготуватися до вступу в НАТО, в 1999 році було розроблено та ухвалено План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ).

ПДЧ будується на основі Інтенсифікованого діалогу щодо членства. Цей діалог передбачає запровадження Програми заходів, спрямованих на сприяння країнам-претендентам у їхній підготовці до можливого майбутнього вступу в НАТО як членів Альянсу. Вироблення остаточних рішень щодо запровадження заходів залишається за країнами-претендентами. У цій Програмі претендентам пропонують перелік заходів, з якого вони можуть вибрати ті, що, на їхню думку, є найціннішими з погляду сприяння їхній підготовці.

Будь-яке рішення щодо запрошення країни-претендента розпочати з Альянсом переговори стосовно приєднання до НАТО приймають у кожному конкретному випадку країни-члени НАТО згідно з параграфом 8 Декларації Мадридського саміту та з Декларацією Вашингтонського саміту.

Участь у Плані дій щодо членства в НАТО має відбуватися на основі самодиференціації і не означає існування ані будь-якого часового розкладу щодо прийняття таких рішень, ані будь-якої гарантії членства.

ПДЧ в жодному разі не можна вважати переліком критеріїв для набуття членства в НАТО. План дій щодо членства в НАТО складається з п'яти розділів, а саме:

- I. Політичні та економічні питання.
- II. Оборона/військові питання.
- III. Питання ресурсів.
- IV. Питання безпеки.
- V. Правові питання.

У кожному з розділів ПДЧ визначено питання, які можуть бути предметом обговорення (список не є вичерпним), та висвітлено механізми, за допомогою яких можна якнайкраще здійснювати підготовку до можливого отримання членства.

Перелік питань, визначених для обговорення, не становить собою набір критеріїв для отримання членства; він перелік розрахований на те, щоб охопити всі ті проблеми, які визначають для себе самі країни-претенденти як питання, котрі вони бажають розглянути.

Від кожної країни-претендента вимагається розробити річну національну програму підготовчої діяльності до можливого майбутнього членства з визначенням завдань і цілей підготовки, де б містилася конкретна інформація щодо заходів, які вживаються, органів, які відповідають за впровадження цих заходів; там, де це доцільно — графік роботи щодо конкретних аспектів такої підготовки. Програма формуватиме основу, за допомогою якої з боку Альянсу можна буде простежити прогрес, досягнутий країнами-претендентами для забезпечення зворотного зв'язку.

Зворотний зв'язок і поради з питань Плану дій щодо членства в НАТО забезпечують за допомогою механізмів, у основі яких лежать формули, що діють на сьогодні для країн-партнерів, а саме:

- зустрічі за формулою 26+1;
- семінари в межах Групи НАТО.

Останні проводять з метою обговорення окремих питань з Плану щодо членства в НАТО. Країни-претенденти мають подавати письмові заяви на проведення семінарів помічнику

Генерального секретаря (або його особистому помічнику), який несе відповідальність за впровадження Плану дій щодо членства в НАТО та за розробку календарного плану зустрічей під загальним керівництвом і за координацією Політичного комітету високого рівня (або в його розширеному складі).

Щороку Альянс готує звіт для окремих країн-претендентів, у якому викладаються досягнення країн-претендентів у виконанні Щорічних національних програм. Цей документ подають для обговорення на зустрічі Північноатлантичної Ради з країною-претендентом. За вже сформованою традицією делегації країн-претендентів очолює міністр закордонних справ або міністр оборони. Результати цих переговорів закріплюють у загальній доповіді по ПДЧ, яку виносять на міністерські сесії НАТО.

УКРАЇНА-НАТО В ЗАПИТАННЯХ І ВІДПОВІДЯХ.

Здано до набору 15.11.2006. Підп. до друку 03.12.2006.

Формат 60x84^{1/16}. Папір офс. Друк офсет.

Гарнітура "LazurskiC"

Умови, друк. арк. 29,88. Обл. вид. арк. 3,51.

Вид. №263. Зам.06/01.

Тираж 4000 прим.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК №Ю34 від 11.09.2002 р.

Видавництво "Відлуння-Плюс"

18000, м. Черкаси, вул. Хрещатик, 195, оф. 707 Тел/факс: (0472) 32-00-89

Віддруковано:

ТОВ "Янтар-Черкаси"

18036, м. Черкаси, вул. Сумгайтська, 8а
тел. (0472) 65-73-85, факс (0472) 65-59-86

